

Vertrouwenspersoon voor kinderen met scheidings- en omgangsproblemen

Inleiding

Het huwelijk begint voor de meeste mensen met een droomdag, waarop de intentie wordt uitgesproken om door dik en dun bij elkaar te blijven. Wat in de meeste gevallen als een mooie droom begint, eindigt in één op de drie gevallen in een onaangename gebeurtenis: een echtscheiding. Helaas met gevolgen, niet alleen voor degene die het trouwboekje hadden getekend, maar ook voor hun kroost. In Nederland hebben jaarlijks ongeveer 35.000 kinderen te maken met echtscheiding. Ongeveer een kwart van deze kinderen verliest het contact met de niet-verzorgende ouder. In ongeveer vijftwintig procent van de echtscheidingen is de relatie tussen kind en niet-verzorgende ouder na een jaar verbroken (Spruijt, 2002).

Achter deze cijfers schuilt vaak veel verdriet, pijn, onzekerheid en verliesgevoelens, zowel bij volwassenen als bij kinderen. Hoewel echtscheiding steeds meer sociaal geaccepteerd lijkt te zijn, blijft elk geval afzonderlijk even ingrijpend. De sociale acceptatie schijnt in ieder geval positief te zijn, als het gaat om schaamtegevoelens bij kinderen. Slechts weinig kinderen schamen zich voor het feit dat hun ouders zijn gescheiden (Pollaris, 2000). Toch blijken kinderen en jongeren te kampen met problemen als gevolg van de breuk in de relatie van hun ouders. De lasten die jongeren ervaren als gevolg van een scheiding variëren in ernst. In sommige gevallen gaat het om de behoefte aan een luisterend oor, in andere gevallen gaat het om meer ingrijpende problemen. Langzamerhand blijkt meer aandacht te komen voor de gevolgen van een scheiding voor jongeren. Her en der wordt gesproken over de rol en de positie van kinderen bij een echtscheiding. Vooral de behoeften van jongeren tijdens een scheiding is een weinig besproken thema. Een aantal zaken komt in onderzoeken wel aan het licht. Uit literatuur blijkt, dat er vaak te weinig met de kinderen wordt gecommuniceerd, waardoor kinderen met teveel onzekerheden blijven zitten. Op dit moment zijn er een tweetal functionarissen die mogelijk in beeld komen tijdens het officieel proces van echtscheiding. Dit zijn de mediator en de bijzondere curator. Beide zijn echter functionarissen die pas aan bod komen als de echtscheiding een formeel feit is en juridische stappen zijn ondernomen. Maar is dit voldoende? Zoals uit onderzoek blijkt, wordt het bespreken van de situatie met een vertrouwd iemand door kinderen en jongeren als erg waardevol ervaren in deze periode van vragen en onzekerheden (Smulders, 1993). Maar wie is zo'n vertrouwd iemand, wat moet die persoon kunnen en waar moet die te vinden zijn?

Vraagstelling

Collegio, Kennispraktijk voor de jeugdzorg is benaderd, om bovengenoemde vragen te beantwoorden.

De formele vraagstelling luidt:

- Is er behoefte bij jongeren aan een vertrouwenspersoon in geval van scheidings- en omgangsproblemen?
- Welke mogelijkheden zijn er voor jongeren om zich te wenden tot een (laagdrempelige vertrouwens)persoon indien zij kampen met (ernstige) problemen als gevolg van scheiding van de ouders?
- In hoeverre dekken de bestaande voorzieningen zoals kindertelefoon, JIP, vertrouwenspersoon in het onderwijs en Bureau Jeugdzorg de behoefte die bij jongeren bestaat?

Bij het beantwoorden van deze vragen worden jongeren, veldexperts en een literatuuronderzoek betrokken.

De rapportage omvat vier delen. In deel I komen jongeren aan het woord omtrent de vraagstelling. Het betreft hier een rondetafelgesprek en groepsinterviews. In deel II wordt verslag gedaan van de interviews met bestaande voorzieningen, zoals de Kindertelefoon, schoolcounselors en JIP, maar ook met (ervarings)deskundigen; twee gescheiden moeders. Tevens zijn twee deskundigen rond dit onderwerp geïnterviewd mw. mr. dr. Chin-A-Fat en drs. Smulders Groenhuijzen. Deel III is een korte samenvatting van het literatuuronderzoek omtrent het onderwerp. Tot slot volgen in deel IV een discussie, conclusies en aanbevelingen.

In de bijlagen staan de interviews met de jongeren en het uitgebreide literatuuronderzoek.

Deel I Behoeftepeiling bij jongeren

a. Inleiding behoeftepeiling

Middels een rondetafelgesprek en groepsinterviews is aan 21 kinderen en jongeren rechtstreeks gevraagd, of er behoefte is aan een vertrouwenspersoon in geval van echtscheiding. Ook is gevraagd waar zo'n persoon te vinden moet zijn en wat hij moet kunnen. Gezien de korte tijd waarin de peiling moest plaatsvinden, kon slechts een kleine groep worden benaderd.

De groep geïnterviewde jongeren is zeer divers. De leeftijd varieert tussen de 10 en 23 jaar. Ook het opleidingsniveau en woonplaats van de respondenten zijn divers. Alle geïnterviewde jongeren hebben gescheiden ouders. De leeftijd van de jongeren waarop de ouders zijn gescheiden verschilt erg. Een aantal van hen was erg jong ten tijde van de scheiding (1, of 2 jaar oud). Van het grootste deel van de jongeren zijn de ouders gescheiden toen ze op de lagere school, of begin middelbare school zaten.

Samen hebben ze een grove schets gegeven van wat jongeren die een echtscheiding meemaken belangrijk vinden, en met wie ze willen praten voorafgaand, tijdens, of na de echtscheiding van hun ouders.

In totaal is één rondetafelgesprek gehouden bij een vmbo-school met zeven jongeren van 13 jaar. De andere jongeren zijn middels groepsinterviews bevestigd. Onderstaand een samenvatting van de gesprekken. In bijlage I zijn de uitgewerkte interviews te lezen.

b. Samenvatting behoeftepeiling

Willen jongeren praten over de scheiding van hun ouders?

De meeste jongeren geven aan, dat ze behoefte hebben (gehad) om te praten over de scheiding van hun ouders. Ze praten het liefst met een vertrouwd iemand. Iemand die de situatie kent. Dat kunnen ouders, vrienden of eventueel familie zijn. Als ze met familie willen praten, dan doen zij dat het liefst met moeder. Ook grootouders en tantes worden opgezocht om te praten.

Enkele jongeren zeggen dat ze ten tijde van de scheiding heel zelfstandig waren en daarom niet zo'n behoefte hadden om erover te praten.

Een aantal jongeren vertelt dat ze direct of tijdens de scheiding alleen met zichzelf bezig waren en geen behoefte hadden om te praten. Pas later kregen zij moeite met de scheiding en was er behoefte of noodzaak (bijvoorbeeld door problemen op school) om over de scheiding te praten. Een moment dat voor problemen kan zorgen, is het aangaan van een nieuwe relatie door één of beide ouders. Hoe daarmee om te gaan is wel eens lastig voor jongeren.

Tijdens de interviews en het rondetafelgesprek viel op dat jongeren niet uit zichzelf met iemand anders dan vrienden en familie gaan praten. Zij zoeken niet uit zichzelf hulp buiten de eigen netwerken. Gesprekken met leraren worden voornamelijk door de school zelf geïnitieerd.

Met wie praten jongeren over de scheiding?

Jongeren praten over de scheiding van hun ouders met vrienden, met hun moeder en/of vader en met andere familieleden zoals oma's, opa's, tantes, ooms, nichtjes, broers en zussen. Ook wordt er met leraren, of mentoren op school gesproken. Ouders van vrienden zijn ook benoemd als gesprekspartner. Een enkeling heeft er met de huisarts, de schoolpsycholoog, of de schoolmaatschappelijk werker over gesproken.

De voorkeur gaat bij jongeren uit naar mensen die ze kennen en die ze vertrouwen. Een aantal geeft aan dat ze niet over alles met hun ouders willen praten. Ze willen hen niet bezorgd maken of ze

vinden dat hun ouders al genoeg aan hun hoofd hebben. Loyaliteitsgevoel maakt het jongeren soms moeilijk om met ouders of familie te praten over de situatie.

Jongeren zoeken vooral steun bij vrienden en vriendinnen. Soms zijn vrienden die dezelfde situatie hebben meegemaakt een grote steun en bron van advies.

Een aantal jongeren zegt het makkelijker te vinden met een vrouw over de scheiding te praten, dan met een man.

Hebben jongeren behoefte (gehad) om naast vrienden en familie nog met anderen te praten?

Weinig jongeren zeggen behoefte te hebben gehad om met meer mensen te praten. Sommige hebben bijvoorbeeld wel uitleg van (één van de) ouders gemist.

Een aantal jongeren geeft aan dat tijdens de scheiding die behoefte er niet was, maar dat ze later wel iemand nodig hadden om mee te praten. Het praten met derden over de scheiding lijkt vooralsnog te gebeuren op het moment dat jongeren zichtbare problemen krijgen. Dit kunnen slechte prestaties op school zijn, of gedragsproblemen. Dit wordt vaak door derden (vooral op school) gesignaleerd, waarna een gesprek wordt gearrangeerd.

Met wie moeten jongeren kunnen praten als zij problemen ervaren als hun ouders gaan scheiden?

De geïnterviewden vinden het belangrijk dat jongeren met hun ouders kunnen praten. Ook de familie en vrienden zijn belangrijk. Bij veel problemen moeten jongeren ook naar een maatschappelijk werker kunnen.

De meeste jongeren geven aan dat het beter of makkelijker is om met iemand te praten die je kent, omdat je dan niet alles hoeft uit te leggen. Ze weten immers al veel. Het kan volgens sommigen juist goed zijn om te praten met iemand die onbekend is, omdat die van een afstandje naar de situatie kan kijken. Soms willen jongeren hun ouders niet opzadelen met hun problemen. Als ze problemen aan iemand in de familie vertellen, komt het toch bij de ouders terecht. Op zo'n moment kan het fijn zijn om je hart te luchten bij iemand die je niet kent.

Ook zijn er jongeren die leeftijdsgenoten zouden willen ontmoeten. Hoe zou zo'n ontmoeting eruit moeten zien?

Tienjarig meisje: Je gaat eerst met z'n allen in een kring zitten. Dan vertelt iedereen hoe de scheiding is gegaan.

Sommigen gaan dan huilen en dan kun je denken; bij mij is het lang zo erg niet!

Het buurthuis of school is een goede plek voor zo'n gespreksgroep, vinden de jongeren.

Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?

Jongeren vinden dat er wel een professional moet zijn, waar je naar toe kunt gaan als je problemen ervaart rondom de scheiding van je ouders. Sommige jongeren ervaren pas veel later de behoefte om er met iemand over te praten. Dan moeten er ook iemand zijn om mee te praten. Belangrijk is dat het niet verplicht is om naar zo iemand toe te gaan. Verder vinden de jongeren dat het niet perse een persoon hoeft te zijn die er alleen voor scheidingsproblematiek is. Wel is het belangrijk dat jongeren zelf naar deze persoon toe kunnen gaan. Ouders hoeven hier niet van op de hoogte te zijn. De professional moet laagdrempelig zijn. Jongeren geven aan dat ze iemand op school makkelijk kunnen bereiken. Het moet bij ouders bekend zijn, dat zo'n persoon bestaat. Ouders kunnen hun kinderen dan ook adviseren naar zo iemand toe te gaan, zodat jongeren ook weten dat het goed is om daar heen te gaan. Die informatie zou in een boekje moeten staan. In zo'n boekje moet ook staan wat je als ouders juist wel, of juist niet moet doen als je gaat scheiden.

Een jongere vindt dat er altijd een neutrale persoon bij een scheiding moet zijn.

Jongere: Het is voor iedereen de eerste keer en je ouders hebben al zoveel aan hun hoofd, dat ze soms geen ruimte hebben voor wat de kinderen meemaken. Kinderen willen juist dan aandacht. Zo'n persoon zou aan ouders kunnen

laten weten hoe kinderen op een scheiding reageren, wat kinderen voelen en waar ouders op moeten letten. Maar ook informatie over geld en hoe je de spullen zonder ruzie verdeelt is goed. Dat is voor kinderen ook een rustiger gevoel.

Welke professionals kennen jongeren?

Jongeren kennen de kindertelefoon. Een groot deel van de jongeren die aan het woord zijn geweest zou niet zo snel met de kindertelefoon bellen. Redenen hiervoor zijn:

- Je krijgt bij de kindertelefoon steeds een ander persoon aan de lijn, terwijl je net aan iemand gewend was.
- Je weet niet van tevoren wie je aan de lijn krijgt.
- Je ouders kunnen op de telefoonrekening zien dat je gebeld hebt.
- De kindertelefoon, daar denk je niet zo snel aan.
- Telefoneren is eng.
- Ik wist niet dat het bestond.
- De kindertelefoon is er voor een ander soort problemen.
- Het is soms moeilijk om aan de telefoon je verhaal te doen.

De geïnterviewde jongeren kennen verder Bureau Jeugdzorg, de schoolpsycholoog, de RIAGG, de huisarts, de psychiater, het Jeugd Informatie Punt (JIP), via internet een chat-box en het maatschappelijk werk.

Jongeren gaan niet snel naar de bovengenoemde professionals toe. Aan de ene kant vinden jongeren de professionals te hoogdrempelig, zoals een schoolpsycholoog.

Daar ga je pas heen als je het echt niet meer ziet zitten.

Aan de andere kant lijkt het omgaan met een scheiding en de gevolgen ervan niet voldoende reden voor jongeren te zijn om een gesprek aan te gaan met een professional. Tijdens het rondetafelgesprek is ook aangegeven, dat als praten met ouders en vrienden niet helpt en je echt in de problemen zit en depressief bent, je dan juist niks gaat ondernemen. Zoals een meisje zei: *Dan ga ik gewoon in bed liggen depressief zitten wezen. Dan ga je toch niet zoeken naar iemand die je kan helpen?* Dit wordt door een aantal jongeren onderstreept.

Waar moet de persoon waar jongeren mee in gesprek kunnen gaan te vinden, of te bereiken zijn (mail, telefoon, spreekuur)? Wat moet diegene kunnen?

Zo'n persoon moet volgens de jongeren makkelijk te bereiken zijn. De meningen verschillen of dat wel of niet op school moet zijn. Soms moet je dingen ook gescheiden houden, vinden enkelen.

Anderen vinden het juist makkelijker als er iemand op school is. Zo iemand moet wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Liefst heeft zo'n persoon een herkenbare plek, of balie op school.
- Wanneer zo'n persoon niet op school is, moet hij in een gezellig, niet te formeel gebouw zitten waar je alleen naar toe durft en kunt.
- De school moet kinderen kunnen doorverwijzen naar zo iemand.
- Deze (vertrouwens)persoon moet makkelijk met jongeren kunnen praten.
- Diegene moet echt geïnteresseerd zijn.
- Hij moet eerlijk zijn.
- Het moet geen therapie zijn.
- Een vertrouwenspersoon mag geen aantekeningen maken.
- Bij jonge kinderen moet hij naar ze toe gaan om te vragen of ze willen praten.
- De leerkracht van de school moet aan kinderen met scheidende, of gescheiden ouders vragen of kinderen willen praten.

- Er moet reclame gemaakt worden voor zo iemand, zodat jongeren hem kennen en weten te vinden.
- Als de school geen vertrouwenspersoon heeft, moet de school weten waar er één te vinden is en ook ouders moeten weten dat die bestaat.
- Het moet geen leraar zijn, maar een onafhankelijk iemand.

Deel II Interviews met bestaande voorzieningen en (ervarings)deskundigen

a. Inleiding interviews

Naast de mening van jongeren over de behoefte aan een vertrouwenspersoon, zijn ook verschillende voorzieningen en (ervarings)deskundigen die met deze problematiek te maken krijgen, geïnterviewd.

De volgende personen zijn bevraagd: een medewerker van Bureau Jeugdzorg Zwolle, de coördinator van het Jeugd Informatie Punt (JIP) in Den Haag-Delft-Zoetermeer, zorgcoördinatoren van de Kindertelefoon West Brabant en Zeeland, twee zorgcoördinatoren van scholen in Wijchen en Steenwijk, een schoolcounselor in Gorinchem, mw. Mr. Dr. Brigitte Chin-A-Fat (advocaat en psycholoog gepromoveerd met een proefschrift over schedingsbemiddeling) en mw. Drs. Liesbeth Smulders-Groenhuijsen (klinisch pedagoog en GZ psycholoog, auteur van enkele boeken over echtscheiding en werkzaam bij een eigen praktijk voor consult op dit gebied). Verder zijn twee gescheiden moeders geïnterviewd.

b. Samenvatting interviews

1. Bureau Jeugdzorg Zwolle (BJZ)

Komen binnen uw beroep of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

Bureau Jeugdzorg Zwolle heeft sinds 2000 een gespreksgroep voor jongeren tussen de 10 en 14 jaar, waarvan de ouders zijn gescheiden. De groep bestaat uit 6 á 8 jongeren. Er zijn veel aanmeldingen voor deze groep. Hij wordt nu één keer per jaar gegeven, maar er is veel meer vraag naar. De meeste kinderen worden doorverwezen door het schoolmaatschappelijk werk, het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) en de RIAGG. Ook komen kinderen of ouders zichzelf aanmelden, omdat zij van iemand hebben gehoord dat er een gespreksgroep bestaat.

Jongeren hebben er vooral moeite mee om over de situatie te praten. Zij voelen zich eenzaam, verdrietig en depressief. Ook is er in sommige gevallen sprake van agressief gedrag. Bureau Jeugdzorg Apeldoorn heeft ook een dergelijke gespreksgroep.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

Inhoudelijk wel. We hebben genoeg kennis in huis, maar het budget voldoet niet. Nu kunnen we maar één groep op jaarbasis draaien terwijl we op basis van aanmeldingen wel vier groepen zouden kunnen draaien. De groep is vooral gericht op het bespreken van gevoelens binnen en buiten de groep. De meeste kinderen voelen zich erg eenzaam. In de groep leren ze uiting te geven aan hun emoties. Bij de sessies horen ook twee ouderavonden. Eén voor verzorgende en één voor niet-verzorgende ouders. De avonden voor ouders zijn vooral gericht op het verstrekken van informatie over wat jongeren in de groep doen en het uitwisselen van ervaringen.

Bureau Jeugdzorg kan alleen goed genoeg inspelen op vragen van jongeren rondom echtscheiding, wanneer de problematiek in de maatschappij serieus wordt genomen. In de preventieve hoek zou meer aandacht voor het thema moeten komen. Zo zou er in scholen ruimte moeten zijn om over echtscheiding te praten, bijvoorbeeld tijdens maatschappijleer. Omdat het zo vaak gebeurt, gaan mensen denken dat het normaal en gewoon is, terwijl veel jongeren het er wel moeilijk mee hebben. Op school is vaak wel hulp in de vorm van schoolmaatschappelijk werk en individuele gesprekken. Lastig is het om ook met anderen buiten de schoolmaatschappelijk werker te praten over de echtscheiding. Jongeren vinden het moeilijk om over de situatie te praten. Toch is het goed voor ze om te praten over de scheiding en de gevolgen ervan. Vooral jongens vinden het moeilijk om over hun gevoelens te praten.

Bent u van mening dat er meer voorzieningen moeten komen voor jongeren van gescheiden ouders?

Ja, er is onvoldoende aanbod voor deze doelgroep. Eigenlijk moet elk Bureau Jeugdzorg een gespreksgroep hebben voor jongeren van gescheiden ouders. Nu draaien we één gespreksgroep per jaar. Dat kunnen er makkelijk vier zijn. Helaas is daar geen geld voor. Verder is het nodig dat instellingen samenwerken en expertise delen. Een landelijk instituut waarin alle kennis en kunde over het onderwerp wordt ondergebracht zou geen slecht idee zijn.

Er zou veel meer in de preventieve sfeer moeten worden gedaan. Ook bestaande initiatieven dienen te worden gebundeld, zodat er meer samenwerking komt.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien? Zo nee, waarom niet? Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

Ja, een vertrouwenspersoon zou nuttig zijn. Het liefst een vertrouwenspersoon dicht bij de jongeren, in de vorm van een leerlingbegeleider of schoolcounselor die ook kennis heeft van echtscheidingsproblematiek en hoe daarmee om te gaan.

Bij de scholen onderbrengen is een mogelijkheid. Zo'n vertrouwenspersoon zou bij Bureau Jeugdzorg of bij een expertisecentrum kunnen werken.

2. Jongeren Informatie Punt (JIP)

Komen binnen uw beroep of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

Binnen het JIP in Den Haag is geen aparte registratiecategorie voor vragen die gesteld zijn over echtscheiding. Er worden relatief weinig vragen over echtscheiding gesteld. Soms komen jongeren een jaar na de scheiding met vragen over wijzigingen in voogdij, of omgangsregelingen. Ook willen kinderen weten hoe het met alimentatie zit en wat de mogelijkheden voor naamswijziging zijn. Bij JIP's komen redelijk veel vragen binnen van jongeren die weglopen, omdat ze niet op kunnen schieten met de nieuwe partner van hun vader of moeder.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

Het JIP heeft primair de functie om informatie te vertrekken. Daartoe moet die informatie wel up-to-date zijn en voor handen. Op dit moment verstrekt het JIP vooral informatie rond alimentatie, of naamswijziging. Er komen echter veel vragen over weglopen binnen in verband met een nieuwe partner van één van de ouders. We merken dat er weldegelijk veel kennis is, maar er mist overzicht en bundeling van de aanwezige expertise.

Bent u van mening dat er meer voorzieningen moeten komen voor jongeren van gescheiden ouders?

Het huidig aanbod volstaat niet voor deze groep jongeren. Er zou beter gebruik kunnen worden gemaakt van internet, waarin goede informatie voor zowel ouders als kinderen wordt verstrekt. Jongeren kunnen ook via dit medium ervaringen uitwisselen. Een kinderombudsman in het leven roepen zou ook helpend zijn voor kinderen. Daar kunnen zij hun vragen en klachten over scheiding kwijt. Een landelijk expertisecentrum met bijbehorende website, kan kennis en informatie bundelen over dit onderwerp. Verder dient het schoolmaatschappelijk werk beter toegerust te worden in het omgaan met deze situatie. Specifieke deskundigheid is noodzakelijk. Ook voor ouders is goede, toegankelijke mediation van belang. Goede mediation kan ook de kinderen ondersteunen.

Waar nog veel behoefte aan is, is hulp voor samengestelde gezinnen. Voor deze groep is weinig hulp en expertise voorhanden.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien, zo nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

Een vertrouwenspersoon in het bijzonder voor scheidingsproblematiek is niet nodig. Kennis en expertise moeten worden ingepast in het schoolmaatschappelijk werk. Verder moet er een landelijk expertisecentrum komen met een eigen website en specifieke deskundigheid rond dit onderwerp. Ook de scholen moeten meer deskundigheid krijgen.

3. Kindertelefoon

Komen binnen uw beroep of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

De Kindertelefoon is op vele manieren te bereiken; via internet, e-mail, chatten en natuurlijk via de telefoon. Op de site van de Kindertelefoon staat kort en bondig enige informatie voor jongeren en echtscheiding en verwijzingen naar o.a. de kinderrechtswinkel.

Uit het jaarverslag van de kindertelefoon Limburg blijkt dat 5% van de bellers (1.388 bellers in 2002) een gesprek voert over de thuissituatie. In het onderwerpoverzicht is dit verder uitgesplitst naar 2% van de jongeren die belt over de relatie met de opvoeder en 1% die belt over (angst voor) echtscheiding (Telehulp Limburg, 2003).

Bij de Kindertelefoon West Brabant zijn in 2003 105 vragen gesteld over echtscheiding, of angst over echtscheiding. Dit was ongeveer 1.8% van alle vragen. De vragen worden rechtstreeks door de kinderen gesteld. Vaak willen kinderen gewoon hun verhaal kwijt. Ook willen kinderen graag weten of ze mogen kiezen bij wie ze gaan wonen. Kinderen willen in het algemeen weten wat hun rechten zijn wanneer hun ouders (gaan) scheiden. De Kindertelefoon heeft in samenwerking met de Kinderrechtswinkel in 1996 een boekje uitgebracht met de titel 'Mijn ouders gaan scheiden'. Dit boekje wordt vaak aangevraagd door JIP's, scholen en advocaten. Er staat veel informatie in. Helaas is dit boekje niet meer geactualiseerd en wordt niet meer verstrekt.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

De kindertelefoon biedt een luisterend oor, maar niet meer dan dat. Is er meer nodig, dan is de kindertelefoon niet het juiste kanaal. Wel kan de kindertelefoon het kind aanraden met een deskundige contact te zoeken.

Bent u van mening dat er meer voorzieningen moeten komen voor jongeren van gescheiden ouders?

Het huidige aanbod volstaat. Als er voorzieningen moeten worden uitgebreid voor deze groep dan moet er worden gedacht aan de uitbreiding van kinderrechtswinkels. Nieuwe voorzieningen zijn niet nodig.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien, zo nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

Een vertrouwenspersoon zou wel zinvol zijn mits deze laagdrempelig werkt en bekend is.

Zo'n persoon moet dicht bij de kinderen zitten. School is de beste plek om een vertrouwenspersoon neer te zetten. Het schoolmaatschappelijk werk kan daar bijvoorbeeld een functie in vervullen.

4. Zorgcoördinatoren op scholen en schoolcounselor

Komen binnen uw beroep, of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

Er komen relatief weinig rechtstreekse vragen van jongeren binnen bij de schoolcounselor over dit thema. Vragen komen binnen via de mentor die soms doorverwijst naar de schoolcounselor.

Soms gaan jongeren zelf naar de schoolcounselor of ze komen omdat vrienden hen hebben getipt.

Vragen zijn er vooral als de scheiding nog vers is. Jongeren willen vertellen dat ze verdrietig zijn. In sommige gevallen melden ouders dat ze gaan scheiden.

Soms lijkt de scheiding problemen te veroorzaken zoals depressief gedrag, ongelukkig zijn, slechte cijfers, pesten of lastig gedrag in de klas. Bij sommige jongeren zie je ook drugsgebruik.

Met name de keuzes die de kinderen moeten maken tussen wonen bij de vader, of bij de moeder is erg moeilijk. Het los moeten laten van één van de ouders (meestal vader), vinden veel jongeren moeilijk.

Jongeren willen met andere jongeren praten die hetzelfde meemaken, of hebben meegemaakt. De schoolcounselor kan eventueel ook thuis bemiddelen.

Een luisterend oor is voor jongeren vaak het belangrijkste. Iemand die luistert en reflecteert en erkenning geeft aan hun situatie. Jongeren willen even met iemand praten buiten het gezin, vooral als er sprake is van een nieuwe relatie van één van de ouders. Schoolcounselors ervaren dat jongeren dat vaak lastig vinden.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

De scholen vinden dat er niet altijd voldoende ingespeeld kan worden op vragen. Foldermateriaal over wetgeving, wat te doen bij scheiding en problemen rondom scheiding zijn verouderd. Ook hebben schoolcounselors geen handvatten en kennis over hoe om te gaan met scheidingsproblematiek. Daar zou tijdens de opleiding veel meer aandacht voor moeten zijn; bij de opleiding voor schoolmaatschappelijk werk, bij de leraren opleiding, of tijdens een mentorcursus. Voor schoolcounselors moet er meer informatiemateriaal en misschien een cursus komen over dit onderwerp. Dit zal handvatten bieden voor het verlenen van steun en hulp aan jongeren waarvan de ouders gaan scheiden, of gescheiden zijn.

Misschien zou er op scholen ook een praatgroepje kunnen komen, zoals dat bijvoorbeeld al wel rondom rouwverwerking bestaat.

Bent u van mening dat er meer voorzieningen moeten komen voor jongeren van gescheiden ouders?

Bestaande voorzieningen hoeven niet uitgebreid te worden. Er is een goede zorgvoorziening in de school. Binnen de school is een zorgteam aanwezig, waarbij ook het schoolmaatschappelijk werk is aangesloten. De school heeft ook contacten met een preventieteam jeugdzorg en de GGD. Als jongeren meer nodig hebben dan een aantal gesprekken, verwijst het zorgteam door naar bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg. Dit is afhankelijk van de situatie in het gezin en hoe het kind met de scheiding omgaat. Als wordt gesignaleerd dat het kind problemen ontwikkelt of een achterstand dreigt te krijgen, dan wordt er actief gezocht naar een oplossing. Gelukkig gaat het in de meeste gevallen goed en heeft het kind aan wat gesprekken genoeg.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien? Zo nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

De scholen vinden dat er geen aparte nieuwe functie hoeft te komen voor jongeren die een echtscheiding van hun ouders meemaken. Er moet wel een vertrouwenspersoon zijn voor jongeren, maar die hoeft er niet specifiek voor jongeren van gescheiden ouders te zijn.

Een vertrouwenspersoon aanwezig op een school lijkt voldoende. Deze persoon moet natuurlijk wel op de hoogte zijn van de mogelijke gevolgen van een scheiding en de impact hiervan op kinderen. Misschien is de invloed die de scheiding van ouders heeft op kinderen wel een onderschat probleem.

Een vertrouwenspersoon of aanspreekpunt voor jongeren van gescheiden ouders moet in het takenpakket van de zorgcoördinator, of schoolcounselor komen. De mentoren moeten zich misschien wel wat meer inlezen in dit onderwerp.

Bureau Jeugdzorg is misschien niet de juiste instelling om de vertrouwenspersoon onder te brengen. Bureau Jeugdzorg staat veel te ver van de meeste jongeren af. Buurt en clubhuiswerk zou goed kunnen. Het is vooral belangrijk dat het iemand is die dicht bij de jongeren staat.

5. Mediator/advocaat

Komen binnen uw beroep of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

Er zijn twee manieren waarop een scheiding afgehandeld kan worden; ouders hebben ieder een eigen advocaat, waarmee ze een procedure of tegenspraak aangaan of ouders hebben ieder dezelfde advocaat (dan is er sprake van bemiddeling). Jaarlijks zijn er ongeveer 650 bemiddelingszaken rondom echtscheiding. Bij 12 tot 18% van de scheidingen waar ook kinderen bij betrokken zijn, moet de rechter erbij komen om een omgangsregeling vast te stellen. Als ouders er in de rechtszaal niet uitkomen, beveelt de rechter een bemiddeling. Dit is gedwongen bemiddeling. Ouders kunnen ook uit zichzelf naar een bemiddelaar toe gaan.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

Mediators zijn prima in staat om vragen van kinderen te beantwoorden. Ze moeten het wel gaan doen. Dat betekent dat ze actief moeten vragen naar de ideeën van kinderen tijdens een bemiddeling. Dat moet vanzelfsprekend worden. Mensen moeten eraan gaan wennen, dat een gesprek onder vier ogen van de mediator met de kinderen er gewoon bij hoort. Je zult mediators daar wel voor moeten opleiden, want met kinderen praten hebben de meeste nooit geleerd.

Bent u van mening dat er meer voorzieningen moeten komen voor jongeren van gescheiden ouders?

Uitbreiding van het huidige aanbod is niet nodig. Een advocaat is altijd verbonden aan een rechtszaak en alleen betrokken voorafgaand aan het tekenen van het convenant, dat het uit elkaar gaan van ouders formeel bevestigt. Daarnaast zijn er voorzieningen zoals de Kindertelefoon, school, de RIAGG en het Jongeren Informatie Punt (JIP). Kinderen kunnen dan zelf bepalen wanneer ze aan de bel trekken. Dit soort instanties moeten wel beter toegerust worden om met vragen rondom echtscheiding om te gaan. Maar ook uitgebreidere informatie van Postbus 51 is nodig.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien? Zo nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

De functie van een vertrouwenspersoon moet er wel zijn, als aparte persoon niet. Een bemiddelaar kan prima die functie op zich nemen. Als we weer een hele nieuwe functie op gaan tuigen, kost dat vreselijk veel tijd en geld. De overheid moet nu tot actie overgaan en actieve bemiddelaars toerusten om de functie van vertrouwenspersoon voor jongeren te kunnen vervullen. Kinderen moeten op korte termijn de mogelijkheid krijgen om hun verhaal te doen. Sluit daarom liever aan bij bestaande structuren, zoals dat van de bemiddeling. Bemiddelaars moeten daartoe wel opgeleid worden. Bemiddelaars zijn over het algemeen advocaten. Soms hebben die nog nooit een kind gesproken in het kader van bemiddeling.

Veel ouders vragen aan mij: is dat nou nodig dat u mijn kinderen spreekt? Ouders voelen een scheiding vaak als falen ten opzichte van de kinderen en willen de vuile was niet buiten hangen. Ja, zeg ik dan, het is nodig dat uw kinderen hun ei kwijt kunnen.

Bij alle andere opvoedingszaken zijn het ouders die moeten helpen, maar juist bij echtscheiding kunnen ouders niet helpen, omdat ze zelf zoveel aan hun hoofd hebben. Daarmee sta ik achter de uitspraak van de onderzoeker Judith Wallerstein uit Amerika die uit onderzoek concludeert dat ouders per definitie niet de persoon zijn om hun kinderen in die situatie te helpen, omdat kinderen loyaal zijn. Kinderen willen hun ouders geen pijn doen en daarom zeggen ze maar niks. Als je dit goed aan ouders uitlegt, snappen ze het vaak wel.

De taak van een vertrouwenspersoon zou bij de bemiddelaar moeten liggen. Er zijn twee manieren waarop ouders een bemiddelaar bij echtscheiding krijgen. Soms komen ouders vrijwillig, soms wordt bemiddeling door de rechtbank opgelegd, omdat ouders er in de rechtszaal niet uitkomen.

Soms duurt een bemiddeling twee maanden, soms een half jaar. De bemiddeling houdt op als er afspraken zijn gemaakt over de omgangsregeling en de alimentatie. Je kunt het ouders die vrijwillig komen niet verplichten dat er met kinderen wordt gepraat, maar eigenlijk moeten we er met zijn allen aan wennen dat het erbij hoort. Je zou ouders de mogelijkheid voor kunnen leggen en ze dringend adviseren er gebruik van te maken. Een bemiddelaar kan dan vervolgens contact opnemen met de kinderen. Ik denk dat meestal een gesprek al voldoende is voor kinderen. Bij bemiddeling in het gedwongen kader kun je nog wat meer druk uitoefenen. Mocht uit dit gesprek blijken dat er hulp nodig is, dan kan een bemiddelaar doorverwijzen naar Bureau Jeugdzorg. Bemiddeling verplicht stellen vind ik een erg slecht idee. Ik was er altijd enthousiast over, totdat ik het zelf zag in Amerika. Het is daar verworden tot een bureaucratische papiermolen. In de staat Californië heeft ieder gezin een uur. Van tevoren is er een formulier met gesloten vragen ingevuld: *Ik zie dat u de moeder bent en u de vader, jij bent het kind, hoe gaan we dit regelen?* Het is daar lopende bandwerk geworden. Er wordt in een uur tijd heel directief en autoritair op een beslissing aangestuurd. Kwantiteit is daar belangrijker dan kwaliteit. Als je in Nederland bijvoorbeeld drie gesprekken verplicht gaat stellen, vrees ik voor een zelfde papiermolen. Nu nemen we uitgebreid de tijd voor mensen. Je moet het niet verplicht stellen. Maar je moet wel mensen met kinderen, die gaat scheiden, de mogelijkheid van bemiddeling geven. Als je bemiddeling verplicht stelt, ga je tijd en energie steken in mensen die niet gemotiveerd zijn terwijl gemotiveerde mensen juist geholpen zijn met vier gesprekken, wat dan niet kan. Ook in Noorwegen waar bemiddeling verplicht was, willen ze ervan af omdat het niet werkt. Je kunt een onderscheid maken in pre- en post echtscheidingsbeschikking in navolging van hoe het in de V.S. is geregeld. Hulp tijdens de pre-echtscheidingsbeschikking hoort bij Justitie, hulp na de echtscheidingsbeschikking hoort bij VWS. Ouders hebben nog al eens het idee dat als dat convenant eenmaal is getekend de moeilijkheden voorbij zijn, maar dan begint het pas.

6. Particuliere praktijk voor problemen rondom echtscheiding

Komen binnen uw beroep of instelling veel vragen binnen van jongeren rondom scheidings- en omgangsproblematiek?

Mw. Smulders Groenhuijsen heeft regelmatig te maken met kinderen van wie de ouders scheiden. Er is niet veel ervaring in het praten met kinderen over echtscheiding, terwijl er jaarlijks gemiddeld 4000 echtscheidingszaken bij de Raad binnen komen. Er is heel veel bekend over wat er met kinderen gebeurt als ze zich machteloos voelen. In feite gaat het bij kinderen die een echtscheiding meemaken om een psychotrauma. Kinderen moeten opnieuw het gevoel krijgen dat ze ertoe doen. De machteloosheid van kinderen komt ook voort uit het feit dat ouders hun beloftes niet nakomen. Ze zeggen tegen de kinderen: *We gaan uit elkaar omdat we geen ruzie meer willen maken!* Maar na de scheiding gaat de ruzie vaak in verhevigde vorm door. Ouders moeten op een gegeven moment stoppen met ruzie maken. Dat moet kunnen. Kinderen vragen vaak aan Smulders-Groenhuijsen of ze niet kan zorgen dat ouders weer bij elkaar komen. Dat is teveel gevraagd, maar op een redelijke manier met elkaar omgaan moet kunnen.

Overall moet er veel meer naar kinderen geluisterd worden, vindt zij. Kinderen kunnen veel aangeven over een omgangsregeling die voor hen prettig is.

Ik zeg vaak tegen een kind: Jij bent de enige die echt weet hoe belangrijk een verjaardag voor jou is of vaderdag en moederdag. Hoe zie je dat? Wil je dan dat de bezoeksregeling even anders loopt?

Kinderen krijgen dan weer het gevoel baas in eigen leven te zijn. Dat is goed voor hun psychische gezondheid.

Kan uw instelling voldoende inspelen op de vragen van jongeren rondom echtscheiding?

Psychologen met een eigen praktijk voor echtscheidingsproblemen of Raadsonderzoekers kunnen kinderen heel veel bieden. Veel bemiddelaars kunnen dat niet, omdat ze niet zijn opgeleid om met kinderen te praten. Bovendien gaan ouders terug naar hun advocaten als bemiddeling strandt. Dan is er niemand voor het kind en worden de degen weer gekruist. Misschien moeten kinderen bij een echtscheiding een eigen advocaat krijgen, maar liever zie ik ze naar een psycholoog gaan.

Prioriteit hebben nu actuele folders en magazines voor kinderen; informatie voor op scholen. Informatie moet gestroomlijnd zijn en de hulp moet handen en voeten krijgen. Een vertrouwenspersoon zou een mooie brug zijn naar geïntegreerde hulp bij echtscheiding in een expertisecentrum. Ja, een expertisecentrum echtscheiding. Dat mag overigens best onder gebracht worden bij Bureau Jeugdzorg.

Een vertrouwenspersoon is nodig. Rechters horen kinderen wel incidenteel, maar weten niet wat ze vervolgens met de informatie moeten doen. Dat is beschadigend voor een kind. Eerst heeft een kind zijn zenuwen overwonnen en dan doet de rechter niets met de informatie. Een kind moet weten dat zijn argumenten tellen, ook al krijgt het niet altijd zijn zin.

Er moet zo vroeg mogelijk, in het hele proces naar scheiding toe, met kinderen gepraat worden. Het kind is toch de persoon waar beide ouders van blijven houden. De ideeën van het kind kunnen door de vertrouwenspersoon aan ouders verteld worden (als het kind toestemt), waardoor ouders samen gaan voor een redelijke oplossing van de problemen in het belang van het kind.

Ja, maar we willen ons kind er niet bij betrekken! zeggen ouders dan. Natuurlijk moeten ouders hun kind niet bij ruzies betrekken, maar wel bij wat de gevolgen van de scheiding voor kinderen zijn en hoe ze daar in mee kunnen denken en beslissen.

Met het idee van verplichte zorgplannen is er opnieuw een mogelijkheid om kinderen meer stem te geven. Die zorgplannen moeten getoetst worden. Hoe? Aan de hand van de reactie van kinderen.

Bent u van mening dat er een vertrouwenspersoon voor jongeren van gescheiden ouders moet komen?

Zo ja, hoe zou die functie eruit moeten zien? Zo nee, waarom niet?

Zo ja, bij welke instelling zou deze functie ondergebracht moeten worden?

Een vertrouwenspersoon is zo belangrijk, omdat kinderen wanneer hun ouders scheiden, bij geen van beide hun verhaal doen vanwege loyaliteitsgevoelens naar hun ouders. Daarbij is het slecht gesteld met de rechtspositie van kinderen. Er moet veel meer ruimte komen voor kinderen. In het tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht (nr. 4, 2004) staat een artikel over kinderverhoor inzake echtscheiding. Kinderen hebben een informele rechtsingang, maar wie zorgt dat kinderen dat weten? Kinderen moeten zelf de stap naar de rechter zetten. Kinderen ouder dan 12 jaar kan de rechter uitnodigen, maar hij kan er ook van afzien. Dat is mij te mager. Als ouders het met elkaar eens zijn hoe de omgangsregeling eruit komt te zien, heeft een kind al helemaal geen juridische mogelijkheden om er iets aan te veranderen. Ouders hebben een stevige rechtspositie, maar kinderen komen er bekaaid vanaf.

Praten met kinderen gaat heel goed. Ook als ze jonger dan 12 jaar zijn. Uit onderzoek blijkt dat je met kinderen tussen de 5 en 12 een prima gesprek kan voeren. Er moet wel geïnvesteerd worden in de opleiding van rechters, zodat ze dat ook kunnen.

Het gaat er niet om *wat* kinderen kunnen vertellen maar *dat* ze iets mogen vertellen. Ik zeg kinderen altijd: *Ik ga je niet vragen om allerlei beslissingen te nemen, want dat is hartstikke moeilijk. Ik wil graag van je weten: Hoe gaat het jou?*

Bij de Raad is het voordeel dat er een pressiemogelijkheid is om een maatregel te verzoeken bij de rechter als ouders echt niet meewerken. Toch zou een expertisecentrum echtscheiding de beste plek zijn. Daarin zou juridische en psychologische hulp bij elkaar moeten komen. Er kan een

omgangshuis in zitten, bemiddeling, een balie waar je vragen kunt stellen (hier pleitte Kalsbeek al eens voor) en de mogelijkheid om vijf gesprekken te voeren. Wat mij betreft kan dat prima binnen Bureau Jeugdzorg. Er moet veel aandacht zijn voor het welbevinden van ouders. Kinderen voelen zich goed als ouders goed in hun vel zitten. Voor intensieve therapieën moet je toch echt naar de RIAGG, want die zijn daar voor.

Zowel VWS, als Justitie zijn mijns inziens verantwoordelijk voor de financiering van deze hulp. En daar ligt een mooie opdracht voor Steven van Eijk van operatie JONG.

7. Twee gescheiden moeders aan het woord over een vertrouwenspersoon.

Moeder:

Ik weet het niet. Ik had het misschien niet prettig gevonden als mijn kind eerst met een vertrouwenspersoon was gaan praten. Je hebt als ouder toch het gevoel dat je gefaald hebt. Tegenover jezelf, maar ook tegenover de kinderen. Het is mislukt. En dan ook nog de vuile was buiten hangen? Ik geloof dat er allereerst aandacht moet zijn voor ouders, zodat ze snel hun leven weer op de rit hebben. Daar help je kinderen ook mee, want dan kunnen ze weer op hun ouders steunen. Ik geloof dat veel ouders zich zullen schamen dat ze hun kind verdriet doen, en als het kind dat ook nog vertelt aan een buitenlander....

Andere moeder:

Ik heb niet het gevoel dat ik heb gefaald en ik vind het goed als mijn kinderen met een buitenstaander willen praten, ook omdat kinderen met loyaliteiten zitten. Ze praten bij moeder niet over vader en andersom. Ik vind wel dat er ook meer aandacht moet zijn voor ouders. Er heerst toch een verkeerde beeldvorming in de maatschappij. Alsof scheiden iets is, dat je zomaar even doet. Scheiden doe je niet zomaar. Daar gaat vaak jarenlange ellende aan vooraf.

Deel III: Samenvatting literatuuronderzoek vertrouwenspersoon voor jongeren van ouders met scheidings- en omgangsproblemen

a. Inleiding literatuuronderzoek

Echtscheidingen komen voor de Tweede Wereldoorlog weinig voor. Pas na 1971, als er een herziening komt van de scheidingswet, waarbij duurzame ontwrichting wordt gezien als grond van echtscheiding, stijgt het aantal echtscheidingen gestaag.

	Echtscheidingen	Echtscheidingen met kinderen	Kinderen betrokken bij echtscheiding
1999	33 571	17 151	31 789
2000	34 650	17 955	32 974
2001	37 104	19 651	36 326
2002	33 179	18 679	34 693
2003	32 173		

De laatste jaren is het aantal echtscheidingen weer wat aan het dalen, van 37.104 in 2001 naar 32.173 in 2003. Echter het percentage kinderen wat bij echtscheidingen betrokken is, stijgt. Een groep die niet genoemd is, zijn de ongehuwd samenwonenden. Volgens het CBS zijn er in Nederland op dit moment 230.000 gezinnen waarbij de ouders ongehuwd samenwonen. Deze groep groeit ieder jaar met 1%. Bij de echtscheidingscijfers van het CBS vallen niet de ouders die ongehuwd samenwonen en die uit elkaar gaan (NRC Handelsblad, 2004). Daaruit kunnen we concluderen dat het aantal kinderen, dat te maken krijgt met ouders die uit elkaar gaan, veel groter is dan de cijfers van het CBS.

b. Samenvatting literatuuronderzoek

Alleen al in Nederland worden er gemiddeld per jaar meer dan 200 onderzoeken naar (aspecten van) het gezinsleven verricht. Opvallend is dat echtscheiding vaak alleen in de marge van een onderzoek wordt genoemd. Onderzoek is vooral gericht op de gevolgen van echtscheiding voor kinderen. Onderzoek naar de mening en ervaringen van kinderen wordt echter weinig uitgevoerd.

Echtscheiding en de gevolgen voor kinderen

Uit de literatuur over echtscheiding blijkt dat kinderen nadelige effecten kunnen ondervinden als gevolg van een echtscheiding. Vooral ruzies en conflicten tussen de ouders zijn een oorzaak van de problemen van kinderen. Problemen die zich voordoen zijn vaak terug te zien op het vlak van school prestaties, (wan)gedrag, psychologisch en emotioneel welbevinden, zelfbeeld en sociale relaties. Fischer en de Graaf (2001) geven hierbij echter wel de kanttekening dat de gezinskenmerken ook een rol kunnen spelen bij deze problemen. Het is moeilijk te bepalen welke problemen door de scheiding zijn ontstaan en welke problemen er al aanwezig waren.

Steun voor kinderen die met echtscheiding te maken krijgen

Jongeren blijken behoefte te hebben om over de echtscheiding te praten (www.sbo.be). In hun eigen omgeving gaat dat soms moeilijk. Daarom zijn er een aantal hulpinitiatieven in het leven geroepen waaronder: jeugdinformatie, de kindertelefoon, praten met anderen, zelfhulpboeken,

zelfhulpgroepen en gespreksgroepen. In het literatuurdeel worden deze initiatieven verder uitgewerkt (zie bijlage: 2).

Informatie voor jongeren

Jongeren halen veel informatie via de voor hen bekende kanalen, zoals school, bibliotheek huisartsen, overheden en massamedia. Toch blijkt uit onderzoek dat ongeveer een derde van de jongeren een passieve en afwachtende houding heeft wat betreft het zoeken van informatie. Internet is tegenwoordig een vaak gebruikt medium voor jongeren om informatie te vinden. Op internet blijkt echter dat er maar weinig informatie voor jongeren te vinden is over echtscheiding. De overheid heeft via Postbus 51 uitsluitend informatie gericht op volwassenen die scheiden.

Vertrouwenspersonen voor jongeren binnen instellingen

Binnen de jeugdzorg is een vertrouwenspersoon reeds bekend. Vooral het onafhankelijke karakter van een vertrouwenspersoon blijkt belangrijk. Deze onafhankelijkheid garandeert geheimhouding en onpartijdigheid. De vertrouwenspersoon kan op die manier het vertrouwen winnen van zowel de jongeren, als de groepsleiding. Jongeren kunnen bij een vertrouwenspersoon terecht voor informatie en advies, persoonlijke gesprekken, klachtenondersteuning en signalering. Op scholen worden vertrouwenspersonen aangewezen als aanspreekpunt voor problemen en klachten voor leerlingen en leraren. Vaak gaat het hier om leerkrachten die deze taak erbij hebben, naast het gewone lesgeven.

Discussie en conclusies

In de volgende pagina's wordt de verzamelde informatie gebruikt om antwoord te geven op de vraagstelling van het onderzoek:

1. Is er behoefte bij jongeren aan een vertrouwenspersoon in geval van scheidings- en omgangsproblematiek?

Gezien het daadwerkelijke beroep dat kinderen doen op een buitenstaander om te praten over de echtscheiding, kan de vraag rijzen of een vertrouwenspersoon wel nodig is. Volgens de geïnterviewde jongeren hebben zij in eerste instantie niemand in het bijzonder nodig. Gesprekken binnen het eigen netwerk zijn al voldoende.

2. Welke mogelijkheden zijn er voor jongeren om zich te wenden tot een (laagdrempelige vertrouwens)persoon indien zij kampen met (ernstige) problemen als gevolg van scheiding van de ouders?

In het geval dat er zichtbaar meer aan de hand is, zoals dalende schoolprestaties, krijgen jongeren vaak binnen school de mogelijkheid om met iemand te praten (de schoolcounselor of het schoolmaatschappelijk werk). Dit gebeurt echter voornamelijk ad hoc.

De stap tussen het praten met vrienden en familie en het praten met bijvoorbeeld een schoolcounselor lijkt redelijk groot en wordt er pas actie ondernomen als problemen zich hebben opgestapeld. Dit kan te maken hebben met onbekendheid bij jongeren met de mogelijkheden of met het onderschatten van problemen als gevolg van een echtscheiding door zowel jongeren als volwassenen. Het feit dat de gespreksgroep binnen BJZ Zwolle storm loopt, zou erop kunnen wijzen dat er wel degelijk behoefte is aan ondersteuning bij scholieren.

Kortom, de mogelijkheden om met iemand te praten die hulp kan bieden zijn er, maar de vraag is of jongeren deze personen weten te vinden wanneer dat nodig is. Daarnaast is de vraag hoe goed jongeren en volwassenen problemen rondom echtscheiding in kunnen schatten en op tijd hulp gaan zoeken.

In het kader van preventie op latere leeftijd lijkt meer aandacht voor de problematiek van kinderen die een echtscheiding meemaken gerechtvaardigd. Te meer daar wetenschappelijk onderzoek aantoont dat echtscheiding wel degelijk problemen kan opleveren (zie literatuuronderzoek pag. 40)

De geïnterviewde jongeren hebben te kennen gegeven dat er iets extra in de vorm van een vertrouwenspersoon niet nodig is. Zij hebben wel aangegeven dat er een aantal zaken beter zou kunnen. Zo geven jongeren aan dat er onvoldoende informatie is over echtscheiding die specifiek voor jongeren is bestemd. Zij willen advies over hun rechten, de gevolgen van de scheiding en over de mogelijkheden die er zijn om met iemand te praten. Door vele jongeren is een folder als oplossing benoemd. Deze moet uiteraard in begrijpelijke taal uitleggen wat de verschillende mogelijkheden betekenen. Ook informatie via internet en door de overheid moet op jongeren afgestemd zijn.

De geïnterviewde jongeren geven aan dat ouders informatie moeten krijgen, vooral over hoe zij moeten omgaan met hun kinderen tijdens de scheiding. Ook moeten ouders op de hoogte zijn van de mogelijkheden die er zijn om met een professional te praten en hun kinderen erop wijzen. Aan de andere kant moeten ouders niet per definitie op de hoogte te worden gehouden als hun kind een professional opzoekt. Volgens de jongeren denken ouders in die situatie dat het slecht gaat met het kind en maken zich onnodig zorgen.

3. In hoeverre dekken de bestaande voorzieningen zoals kindertelefoon, JIP, schoolcounselors en Bureau Jeugdzorg de behoefte die bij jongeren bestaat?

Uit de gesprekken met jongeren blijkt dat zij bestaande voorzieningen kennen en dat zij worden doorverwezen in het geval dat nodig is. Jongeren geven echter aan dat zij er niet zo gauw uit zichzelf naar dergelijke voorzieningen zullen stappen. Een van de genoemde redenen is dat zij niet dachten dat met problemen rond echtscheiding bij deze instanties terechtkonden.

Meer reclame en bekendheid voor de mogelijkheden die er zijn, is door de jongeren benoemd als oplossing.

Als belangrijke aandachtspunten komen naar voren het voldoende aandacht besteden aan de situatie en deze bespreekbaar maken. Tevens is het vroeg signaleren van mogelijke problematiek van grote betekenis. Hierbij is alertheid binnen scholen de eerste stap.

Vooraf de rol van zorgteams werkzaam binnen scholen waar ook schoolmaatschappelijk werkers zitting in hebben, is van belang. Deze zorgteams hebben contacten met jeugdzorg en GGD waar zij eventueel naar doorverwijzen.

Om problemen vroegtijdig te signaleren zijn de volgende zaken helpend:

- Bekendheid van de situatie binnen school (bijvoorbeeld stimuleren dat ouders school op de hoogte stellen van de echtscheiding en of mogelijke problemen van kinderen bij het aangaan van een nieuwe relatie door één of beide ouders)
- Pro-actief benaderen van jongeren voor het aanbieden van ruimte voor een gesprek
- Alertheid van scholen wat betref vroeg signaleren van problematiek

Aan bestaande voorzieningen is de vraag gesteld of bestaand aanbod voldoende dekkend is voor deze doelgroep. Door de geïnterviewde professionals is aangegeven dat het huidige aanbod enerzijds wel een behoefte dekt maar anderzijds onvoldoende is. Het ontbreekt aan deskundigheid omtrent de vragen en problemen die jongeren hebben rond echtscheiding. Daarnaast ontbreekt het vaak aan handvatten om met de problematiek tijdens en na de scheiding om te gaan. Vooral op de plek waar de vraag vaak als eerste binnenkomt (bijvoorbeeld op school) is onvoldoende aandacht en kennis en kunde over dit onderwerp. Het toerusten van enerzijds leraren en anderzijds counselors en schoolmaatschappelijk werkers is een eerste stap.

De kennis en aanbod die nu aanwezig is rond de problematiek is tevens niet overzichtelijk en niet bekend bij vele van de geïnterviewden waardoor weinig wordt samengewerkt en gebruik wordt gemaakt van aanwezige expertise.

Het bundelen en beschikbaar maken van expertise wordt als oplossing gezien voor bovengenoemde aandachtspunten.

4. Moet een vertrouwenspersoon een functie of een taak zijn?

Geen van de geïnterviewden ziet de vertrouwenspersoon als persoon die exclusief vertrouwenspersoon is voor kinderen die vragen hebben rondom (echt)scheiding. Een vertrouwenspersoon wordt gezien als taak die primair in het onderwijs ligt, bij schoolcounselors of bij schoolmaatschappelijk werkers. De vertrouwenspersoon moet dicht bij de jongeren zitten en laagdrempelig zijn. Er moet sprake zijn van een actieve benadering van jongeren, waarbij het vrijwillige karakter voorop moet staan. De belangrijkste taak van de vertrouwenspersoon is een luisterend oor bieden en advies geven rond de keuzes die moeten worden gemaakt door kinderen. Verder moeten een vertrouwenspersoon kennis hebben van de wetgeving en rechten van kinderen. De onafhankelijkheidspositie van de vertrouwenspersoon is ook van belang. Met voorzichtigheid kan worden geconcludeerd dat de taken van een vertrouwenspersoon binnen het schoolmaatschappelijk werk het beste gepositioneerd kunnen worden. Er zijn echter, afhankelijk van waar het kind met zijn vraag terecht komt, andere professionals in de keten die tevens de taak van vertrouwenspersoon kunnen invullen.

Aanbevelingen

De aanbeveling vallen uiteen in vier categorieën:

I. Aandacht voor het thema

- Binnen scholen meer aandacht besteden aan echtscheiding en mogelijke gevolgen voor jongeren.
- Een meer outreachende aanpak. Jongeren gaan in de verwarring rondom de scheiding niet zelf op zoek, terwijl steun wel zinvol kan zijn. Binnen scholen vroeg signaleren van problematiek, door jongeren actief te benaderen die zich in een dergelijk situatie bevinden en het bieden van een luisterend oor.
- Actualiseren informatie voor jongeren, bijvoorbeeld het up-to-date maken van het boekje 'Mijn ouders gaan scheiden' of een folder voor jongeren met informatie over rechten, mogelijkheden voor hulp en gevolgen van echtscheiding. Informatie op internet specifiek voor jongeren.

II. Kennis en kunde

- Toerusten van in eerste instantie schoolcounselors en of andere aan schoolgerelateerde functionarissen in het omgaan met vragen rond echtscheiding.
- Bundelen en beschikbaar maken van kennis en expertise rond echtscheidingsproblematiek.
- Meer kennis en handvatten beschikbaar stellen in relatie met problemen rond nieuw samengestelde gezinnen.

III. Aanbod

- Overzichtelijk en bekend maken van huidig aanbod en kennis rond echtscheiding en omgangsproblematiek bijvoorbeeld door het maken van een sociale kaart.
- Bekijken of initiatieven met gespreksgroepen binnen scholen of bij Bureau Jeugdzorg voor jongeren en hun ouders die met echtscheiding te maken hebben, kunnen worden uitgebreid.

IV. Rechtspositie

- Meer rekening houden met kinderen die een echtscheiding meemaken. Hun juridische positie moet worden versterkt en kennis van rechten vergroot. De mediators zouden hier een belangrijke rol in kunnen spelen.

Literatuurlijst

- Brink, G. van der (1998) Trends in gezinsonderzoek: Tien jaar onderzoek in Nederland nader bekeken. - Assen: Van Gorcum.
- CBS (2004) Statistisch Jaarboek 2004.
- Charlish, A (1997) Het kind van de rekening. Kinderen en (echt) scheiding. - Warnsveld: Terra.
- Chin-A-Fat, E (2004) Scheiden: (ter)echter zonder rechter? Een onderzoek naar de meerwaarde van scheidingsbemiddeling. - Den Haag: SDU Uitgevers.
- Delfos, M. (2000) Van alles twee : over de betekenis van echtscheiding voor jonge kinderen. - Bussum: Van Waarden.
- Dwink . - In: [www. DWINK.nl](http://www.DWINK.nl)
- Eijk, D. van (2004) Omgang zonder verlies. Een methodiek voor omgangsbegeleiding na ascheiding. - Amsterdam: SWP.
- Fischer, T. en Graaf, P.M. (2001) Ouderlijke echtscheiding en de levensloop van kinderen; negatieve gevolgen of schijnverbanden?. - In: sociale wetenschappen vol. 44, afl. 2, p. 138.
- Gelder, K. van (1997) Experiment cliëntvertrouwenspersoon is een succes: Directies links gepasseerd door groepsleiding. - In: Nederlands tijdschrift voor jeugdzorg: nr. 3, p.14-17.
- Gielen, G. (2000) Echtscheiding en de gevolgen voor kinderen : de mening van kinderen zelf. - In: Tijdschrift voor sociaal pedagogische hulpverlening : nr 36 (okt. 2000), p. 24-27.
- Hoefnagels, P. (2002) Verscheurde kinderen, verbitterde moeders, verloren vaders. - In: Trouw 5-10-2002
- Hollander, D. (2003) De grenzen van het beroep. - In: het onderwijsblad: nr. 12.
- JIP Delft (2003) Registratiegegevens van JIP Delft over 2003.
- JIP Den Haag (2003) Registratiegegevens van JIP Den Haag over 2003.
- JIP Zoetermeer (2003) Registratiegegevens van JIP Zoetermeer over 2003.
- Jongerius, S. (2003) Het draait even niet om papa en mama. - In: Brabants Dagblad 5-12-2003.
- K.I.E.S. (2004) Preventieprogramma Kinderen in Echtscheiding Situatie. - In: www.klassenwerk.com.
- Kinder en Jeugdtelefoon Mechelen (1996) Kinderen over echtscheiding. - In: www.KJT.org.
- Kindertelefoon. - In: www.kindertelefoon.nl.
- Klein Tank, M. (1997) Een praatpaal om je onvrede te spuien: experiment cliëntvertrouwenspersoon in de residentiële jeugdhulpverlening. - In: O | 25; jaargang 2: nr. 5, p.18-21.
- Krikke, H. (2003) Als niemand luistert. - Amsterdam: Van Gennep.
- Kuijper, R. de (2004) Onder elkaar: de uitlaatklep van de lotgenotengroep. - In: O | 25; jaargang 9: nr. 2, p.18-23.
- Linden, F.J. van der (1992) Werken aan informatie voor jongeren: een verkennend en inventariserend onderzoek naar het functioneren van intermediaire kaders op het gebied van jeugdinformatie. - Nijmegen: I.T.S.
- Linden, F.J. van der, Guit, H. en Rooijen, E. van (1993) De vraag naar jeugdinformatie in feiten en cijfers: Kerngegevens uit een nationaal jongerenonderzoek. - Leiden: Rijksuniversiteit Leiden.

- Linden, F.J. van der, Guit, H. en Rooijen, E. van (1994) De betekenis van jeuginformatie voor laaggeschoolde jongeren: vervolgonderzoek bij jongeren die voor informatie moeilijk bereikbaar zijn. - Leiden: Rijksuniversiteit Leiden.
- Meesters, G. en Singendonk, K. (2002) Kind en echtscheiding : een ontwikkelingspsychologisch perspectief. - Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Neuman, G. en Romanowski, P. (2002) En de kinderen scheiden mee... het Zandkastelenprogramma. - Amsterdam: SWP.
- NRC Handelsblad (2004) Steeds meer ongehuwde stellen met kinderen. - 31-07-2004
- SBO (2000) Kinderen en echtscheiding een aantal psychosociale aspecten. - In: www.SBO.be.
- Schreur, H. (2004) Gescheiden ouders, gescheiden kinderen. - In: Psychologie Magazine: nr. 6, p.32-33.
- Smulders-Groenhuijsen , L. (2002) En ze leefden nog lang en gelukkig. Kinderen en scheiding. - Amsterdam: SWP.
- Smulders-Groenhuijsen , L. (2002) Bij elkaar blijven voor de kinderen? : echtscheiding en de ontwikkelingsfasen. - In: Pedagogiek in praktijk : PIP magazine ; jaargang 8 : nr 9 (okt. 2002), p. 18-23.
- Snijders, J. (2002) Van bang vogeltje naar trotse pauw: cursus voor kinderen van gescheiden ouders. - In: 0|25; jaargang 7: nr. 7, p.33.
- Spruijt, E. (2003) De tijd heelt niet alle wonden : onderzoek naar de gevolgen van echtscheiding voor kinderen. - In: Pedagogiek in praktijk : PIP magazine ; jaargang 9 : nr 15 (nov. 2003), p. 20-24.
- Spruijt, E. (2003) De tijd heelt niet alle wonden : onderzoek naar de gevolgen van echtscheiding voor kinderen. - In: Pedagogiek in praktijk : PIP magazine ; jaargang 9 : nr 15 (nov. 2003), p. 20-24.
- Spruijt, E. (2002) Bij elkaar blijven is het beste. - In: 0|25; jaargang 7: nr. 7, p.30-31
- Spruijt, E. en Duindam, V. (2004) Jongens en jonge mannen na ouderlijke scheiding. - In: Pedagogiek; jaargang 24: nr 1, p.72-82.
- Spruijt, E. H. Kormos, C. Burggraaf, A. Steensweg (2002) Het verdeelde kind. Literatuuronderzoek omgang na scheiding. - Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming.
- Stichting telefonische hulpverlening Limburg (2003) Jaarverslag Stichting telefonische hulpverlening Limburg. - In: www.telehulplimburg.nl.
- Vroom, M. (2003) Echtscheiding : themanummer. - In: Kinderopvang ; jaargang 13 : nr 1 (jan. 2003), p. 12-19.
- ZGB Flevoland (2004) Vertrouwenspersoon voor cliënten Jeugdzorg Flevoland. - In: www.zgb-flevoland.nl.
- Zuithof, M. (2003) Je leert ze in kleine stapjes emanciperen: Vertrouwenspersoon Marion Ferber over allochtone meisjes met schrijnende hulpvragen. - In: Zorg + Welzijn: nr. 9.

Bijlage 1: Rondetafelgesprek en (groeps)interviews met jongeren

Verslag Rondetafelgesprek 'Vertrouwenspersoon voor jongeren van ouders met echtscheidingsproblematiek'

Aloysus College te Eindhoven, 24 juni 2004

Deelnemers: Zeven jongeren (drie meisjes en vier jongens) uit klas 1 A. Alle jongeren zijn 13 jaar. Hun ouders zijn tussen de 3 á 12 jaar gescheiden.

- I. Na een voorstelronde wordt ze gevraagd of het nodig is voor jongeren bij een echtscheiding met iemand te praten.
Alle jongeren behalve één hadden wel behoefte om met iemand over de scheiding van hun ouders te praten.
- II. Middels gele briefjes is ze gevraagd aan te geven met wie zij hebben gepraat. De volgende vier clusters kwamen naar voren:
 1. Vrienden
 2. Met de eigen moeder (een tijd na de scheiding) of met vader
 3. Met tantes, ooms, opa's en oma's en zussen.
 4. Met leraren op school
- III. Met wie anders zouden jongeren kunnen praten?
Een paar geven aan hulpverlener of maatschappelijk werker op school.
- IV. Met wie moeten jongeren gaan praten als er problemen zijn bij scheiding?
 - Met familie, zij weten wat er speelt, je hebt een betere band mee.
 - Bij veel problemen is het wel goed om met een maatschappelijk werker te praten.
 - Het is moeilijk om bij hulpverleners veilig te praten over de eigen problemen
 - Het is beter te praten met mensen die je kent
 - Soms is het beter te praten met iemand die je helemaal niet kent
 - Beter niet praten met vreemden, beter met familie over praten.
 - Met vrienden die ook gescheiden ouders hebben, kun je goed mee praten
- V. Is er iets meer nodig voor jongeren als ze in deze situatie zitten?
 - Ligt er aan. Als familieband te sterk is durf je soms ook niet met familie te praten. Zij hebben ook eigen problemen met de scheiding.
 - Soms kan wel helpen om met professioneel iemand te praten.
 - Dit moet niet verplicht zijn. Je moet zelf kiezen of je met een schoolmaatschappelijk werker wil praten.
 - Bij een heftige situatie is wel fijn als je met een hulpverlener kan praten.
- VI. Welke instanties zijn bij de jongeren bekend?
 - Kindertelefoon. De meeste jongeren zouden niet bellen met de kindertelefoon om de volgende redenen:
 - o je krijgt elke keer iemand anders te spreken,
 - o ik heb geen reden voor om met kindertelefoon te bellen,

- het is niet fijn om met iemand te praten die je niet kent
- onbekende mensen is niet fijn
- eng, vaag
- ik wist niet dat het bestond
- beter met familie te praten dan met vreemde
- te onbelangrijk
- De kindertelefoon is voor andere soort problemen
- Beter om raad bij vrienden en familie te vragen
- Psychiater
- Op Internet= chatbox
- Als het praten met ouders en vrienden niet lukt dan zou ik niks meer proberen en gewoon depressief in bed blijven. Geen hulp zoeken. Een tweetal jongeren bevestigen dit.
- Met vrienden praten die hetzelfde hebben meegemaakt. Die begrijpen je het beste.

VII. Met hulpverleners praten vinden de jongeren niet fijn. Ze hebben het gevoel dat hulpverleners het niet echt menen en begrijpen. Welke tips kunnen zij aan de hulpverleners geven?

- Laten merken dat zij het menen als ze zeggen dat ze je begrijpen
- Hulpverleners zijn niet betrokken. Ze vergeten je gelijk als je de deur uitgaat
- Te snel inleven is slecht, niet geloofwaardig
- Ze moeten echt interesse tonen
- Ze komen niet echt over
- Ze moeten je advies geven en ook duidelijk maken wat de gevolgen ervan zijn
- Argumenten geven
- Goed luisteren
- Zeggen wat je moet doen
- Tips geven
- Actief doen
- Ze moeten je terugbellen, vragen hoe het verder gaat

VIII. Is er een speciaal iemand nodig om mee te praten?

- Ja. Iemand op school, waar je ook naartoe kan bellen
- Ja. Iemand juist niet op school maar op plek waar je komt bijv. bibliotheek, disco. Ook iemand die je kan bellen
- Ja. Niet op school maar juist in de stad.
- Maakt me niet uit
- Nee.

IX. Wat vonden de jongeren van dit rondetafelgesprek?

- Fijn om zo over te praten
- Wel goed om het over te hebben
- Veel over hetzelfde gepraat
- Leuk

Gesprek jongeren en scheidingsproblematiek Eindhoven 8 juli 2004

Jongen: 18 jaar 6 VWO ouders zijn gescheiden toen hij 6 jaar was

Meisje: 15 jaar 4 VWO, ouders zijn gescheiden toen zij 10 jaar was

Meisje: 16 jaar 4 HAVO, ouders zijn gescheiden toen zij 10 jaar was.

- Moet er volgens jullie een vertrouwenspersoon komen?
 - leuk idee
 - maar moet niet verplicht zijn
 - er moet dan wel informatie komen
 - informatie moet komen via folders
 - mentoren
 - informatie aan ouders
 - ouders moeten ook leren hoe zij met hun kinderen om kunnen gaan
 - een 6 jarige bedenkt zoiets niet

- Met wie heb je gesproken?
 - Ouders
 - Vrienden
 - Ouders, broers
 - Schoolpsycholoog (pas 6 jaar later)

- Hadden jullie behoefte om nog met andere te praten?
 - Geen behoefte, was goed zo, ik was heel zelfstandig
 - Behoefte aan uitleg van vader
 - vader hield wel van moeder, en dat maakte het moeilijk

- Als er een vertrouwenspersoon was was je dan gegaan?
 - Dan was ik wel gegaan: dan heb ik meer steun gehad, en niet alleen van je ouders, fijn om te praten
 - Ik had het in die tijd druk genoeg met mezelf, mijn moeder kon wel steun gebruiken. Later had ik graag wel steun gehad, iemand die mij kon helpen met het zoeken naar een manier om met mijn vader te praten.

- Denken jullie dat jongeren behoefte hebben aan een vertrouwenspersoon?
 - in sommige situaties zullen jongeren daar wel behoefte aan hebben
 - van de 5 kinderen denk ik dat er 1 behoefte heeft aan een psycholoog en een onderzoek
 - kinderen hebben begrip nodig, geen vertrouwenspersoon
 - jongeren willen met elkaar daarover praten
 - jongeren denken er niet aan dat mensen hun kunnen helpen

- Hebben jongeren in het algemeen behoefte aan iemand waarmee ze kunnen praten?
 - jongeren hebben wel behoefte
 - hoeft niet altijd een professional te zijn
 - jongeren praten niet altijd met ouders, ze zijn bang ze te kwetsen, bang voor ruzie

- Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?
 - Ja die moeten er wel zijn, mensen die kennis hierover hebben
 - Ze hoeven niet speciaal voor kinderen van gescheiden ouders te zijn
 - Kan bijvoorbeeld ook de huisarts (dit kan aan de andere kant wel weer een drempel zijn)
 - Wijkcentrum of een consultatiebureau
 - Liever een vrouw dan een man
 - Eventueel op school -> groot bereik
 - Op de basisschool moet het een leerkracht zijn

- Welke professionals ken jij? (jip, kindertelefoon, school, riagg) Zou je hier heen gaan?
 - Bureau jeugdzorg
 - Schoolpsycholoog (het is eng om daar heen te gaan, want dan weet je blijkbaar geen raad met jezelf)
 - Vertrouwenspersoon
 - MEP
 - Kindertelefoon (dat is ver weg, soms is het door de telefoon moeilijker om je verhaal kwijt te kunnen)
 - Voor veel vragen kun je ook gewoon naar je vrienden
 - Als je echt hulp gaat zoeken dan wil je je probleem ook wel opgelost hebben
 - Zo iemand moet openstaan voor je verhaal en naar je luisteren

De jongeren vinden dat je voor de meeste dingen gewoon naar je vrienden kunt gaan.

Eén van de jongere vindt dat tegenwoordig voor elk probleem een instantie te voorschijn is getoverd, en dat de mensen van deze tijd zelf hun problemen niet meer op kunnen lossen. Je moet voor jezelf kunnen zorgen.

De andere vinden dat sommige jongeren echt problemen hebben, en die moeten met hun vraag wel ergens terecht kunnen. Maar er moet wel echt een probleem zijn.

Je rot voelen is ook niet erg, je moet zelf leren met je problemen om te gaan. Je moet jezelf stimuleren om problemen op te lossen.

Hulp hoeft niet automatische te zijn.

En je verhaal kwijt kunnen hoeft niet altijd bij professionals, kan ook bij anderen.

Het drietal is het erover eens dat jongeren op de lagere school een scheiding minder als een probleem zien en er makkelijker mee omgaan. Kinderen zien de scheiding als een feit waar ze niks aan kunnen doen. Ze accepteren dingen sneller.

Pas later worden ze zich er bewust van. Misschien is het voor sommige kinderen wel goed om eerder steun te krijgen of er met iemand over te praten, bijvoorbeeld een lerares van de basisschool.

Als jongeren al op de middelbare school zitten denken ze veel meer na over dit soort dingen. Ze willen er ook meer over praten. Voor hen is het veel moeilijker dan voor jongere kinderen, juist

omdat ze er zo over nadenken. Ze gaan er veel bewuster mee om en zijn er meer mee bezig. Toch rollen ze er in en kunnen ze er niks aan doen.

Ze hebben daarentegen minder dan jongere kinderen het idee dat ze hun ouders bij elkaar kunnen houden.

Deze jongeren hebben meer behoefte om te praten, omdat ze meer in het hoofd hebben zitten.

Conclusie van de groep:

Ze zijn blij dat er interesse is voor kinderen en jongeren waarvan de ouders zijn gescheiden/ of gaan scheiden.

Verder vinden ze dat er wel een mogelijkheid moet, maar het niet moet vanzelfsprekend zijn.

Veel van die mogelijkheden zijn er op dit moment al. Je moet er als jongeren wel wat voor doen voordat je met zo'n mogelijkheid in contact komt, maar dat is niet erg, want alleen als je echt problemen hebt, doe je daar moeite voor.

Telefonisch interview met een meisje van 20

Haar ouders zijn gescheiden toen ze 2 jaar was.

Daarnaast kent ze in haar netwerk door de jaren heen veel jongeren (20 tot 25), waarvan de ouders zijn gescheiden. Voor het beantwoorden van de vragen zal ze de ervaringen van deze jongeren ook zoveel mogelijk meenemen.

- Is er behoefte bij jongeren om over problemen rondom de scheiding te praten?

Ja, ze denkt dat deze behoefte er zeker is. Dit vooral omdat ouders zelf in die tijd veel aan hun hoofd hebben. Kinderen durven hun ouders dan vaak niet lastig te vallen, ze zijn bang dat ze het voor hen nog moeilijk maakt.

Daarnaast kan het voor kinderen heel fijn zijn om met mensen te praten die buiten het gezin staat.

Kinderen willen praten over:

- de dingen die ze missen
- hoe ze met de scheiding en de gevolgen daarvan om moeten gaan
- over de ruzies van de ouders waar kinderen soms bij aanwezig zijn geweest.

- Met wie heb je er zelf gesproken (in de tijd dat je ouders gingen scheiden)?

Zijzelf was heel jong toen haar ouders gingen scheiden, zij weet dus niet beter en heeft het zo geaccepteerd. Wel heeft ze er toen ze ouder was met vriendjes en vriendinnetjes over gesproken. En ook wel met de ouders van vriendinnen en familie, met name ook hoe het gegaan is en wat ze mist omdat haar vader niet meer thuis woont.

- Was/is dat genoeg of had je nog met iemand anders willen praten?

Niet de behoefte gehad om ook nog met andere te praten.

- Met wie vind jij dat jongeren moeten kunnen praten als zij problemen ervaren als hun ouders gaan scheiden?

Als jongeren ouder zijn hebben ze meer behoefte om er over te praten. Het is naar haar idee erg afhankelijk van de ouders en hoe die met elkaar en hun kind omgaan of kinderen nog behoefte hebben om met andere te praten.

- Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?

Voor sommige kinderen kan het fijn zijn om met een maatschappelijk werkster te praten die er helemaal buiten staat, maar die er wel genoeg verstand van heeft om een duidelijk beeld te scheppen. Kinderen hebben wellicht het idee dat ouders weer bij elkaar kunnen komen en dat is in veel gevallen natuurlijk niet zo.

Pas als het echt mis is dan kunnen kinderen naar een psychiater of psycholoog, maar dat is pas echt in een later stadium.

Ook de school speelt hier een belangrijke rol. Leraren moeten sowieso op de hoogte zijn, die maakt het kind elke dag mee. Daarnaast moeten er op school ook professionals aanwezig zijn en moet een school een vertrouwenspersoon hebben, deze hoeft niet specifiek voor scheidingsproblematiek te zijn, maar kan een algemene taak hebben.

- Welke professionals ken jij? Zou je hier heen gaan?

RIAGG, Stichting Timon (Jeugdzorg), de kindertelefoon.

Het schoolmaatschappelijk werk of schoolcounselor was er volgens haar niet op haar middelbare school.

Als ze problemen zou hebben gehad zou ze in eerste instantie naar haar moeder gaan. Als ze hier niet terecht zou kunnen naar haar tante. Bij behoefte aan professionele hulp zou ze het RIAGG hebben opgezocht.

- Waar moet de persoon waar jongeren mee in gesprek kunnen gaan te vinden/ te bereiken zijn (mail, telefoon, spreekuur), wat moet hij/zij kunnen?

Zo'n persoon moet op school te bereiken zijn eventueel ook in buurthuizen. Wat erg belangrijk is dat er reclame gemaakt wordt voor bepaalde instellingen, zodat de jongeren weten waar ze naar toe kunnen gaan.

- (Wat moet er voor jongeren komen waarvan de ouders aan het scheiden/net gescheiden zijn?)

Haar ervaring is dat het niet nodig is om een speciaal iemand voor kinderen van gescheiden ouders, zowel niet voor haarzelf als voor de jongeren waarvan ze weet dat de ouders zijn gescheiden. Bij de meeste kunnen de ouders de jongeren zelf helpen.

Belangrijk:

Wat belangrijk is dat als er een maatschappelijk werkster in beeld komt dat die ook een gesprek met ouders en kinderen samen voert. De ouders zijn uiteindelijk diegene die het kind kunnen helpen weer gelukkig te worden.

Daarnaast moet op school iemand aanwezig zijn, een vertrouwenspersoon, die aandacht heeft voor de problemen en waar nodig een kind kan doorverwijzen.

Gesprek met meisje van 23

Haar ouders zijn gescheiden toen ze 12 jaar was, ze zat toen in de eerste klas van de middelbare school, ze had een broer van 15.

- Is er behoefte bij jongeren om over problemen rondom de scheiding te praten?

Zelf heeft ze geen behoefte gehad om er over te praten. Haar ouders hadden veel ruzie en als hij thuis was zat hij op de bank te roken en te drinken, het was niet echt gezellig.

Haar vader ging vreemd en daardoor ontstonden die ruzies, dit is ook de reden dat haar ouders zijn gescheiden.

- Met wie heb je er zelf gesproken (in de tijd dat je ouders gingen scheiden)?

Ik heb veel met me beste vriendin erover gesproken. En ook wel met mijn ouders zelf. Daarnaast waren zowel de school als de dokter op de hoogte. Op school had ik het zelf verteld.

De dokter heeft aangeboden dat ik bij hem erover mocht komen praten. Daar heb ik geen behoefte aan gehad, omdat ik liever dingen zelf oplos. Daarnaast accepteerde ik de stap van mijn ouders, ik vond het een goed dat ze gingen scheiden. Natuurlijk was ik wel verdrietig dat mijn vader op een gegeven moment definitief weg was, maar hij bleef in de buurt wonen en elke weekend ging ik er heen. Mijn moeder heeft mij ook nooit bij hem weggehouden en is hem nooit afgefallen. Thuis werd open over dit onderwerp gesproken.

- Was/is dat genoeg of had je nog met iemand anders willen praten?

Had niet ook nog met andere willen spreken.

- Met wie vind jij dat jongeren moeten kunnen praten als zij problemen ervaren als hun ouders gaan scheiden?

Met vrienden, ouders, eventueel met de dokter, en die kan hen dan doorverwijzen. Ook wel met vertrouwenspersonen. Op school is het voor kinderen niet altijd even makkelijk om te praten, omdat school en thuis voor sommige kinderen aparte dingen zijn die ze niet door elkaar willen halen.

- Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?

Ja, die moeten er wel zijn, kinderen kunnen er erg mee zitten dat hun ouders gescheiden zijn. De dokter kan deze kinderen dan doorverwijzen naar een professional.

- Welke professionals kende jij in die tijd dat je ouders gingen scheiden? Zou je hier heen gaan?

Eigenlijk alleen de dokter en het RIAGG, maar daar zou ik niet zo snel heen gaan. Naar de dokter zou ik wel heen gaan als ik daar behoefte aan had gehad, met hem kon ik wel goed praten en die vertouw ik ook wel.

- Waar moet de persoon waar jongeren mee in gesprek kunnen gaan te vinden/ te bereiken zijn (mail, telefoon, spreekuur), wat moet hij/zij kunnen?

Vertrouwen is voor kinderen denk ik heel belangrijk, dus kinderen zullen het eerst naar mensen gaan die ze kennen, zoals leraren en de dokter, die zou ze eventueel door kunnen verwijzen. Maar die mensen waar je dan naar toe gaat moet je wel kunnen vertrouwen, want je vertelt een persoonlijk verhaal waar je heel er mee kan zitten. Luisteren en begrijpen is dan het belangrijkste.

Er hoeft niet speciaal een persoon voor worden aangesteld, deze persoon moet ondergebracht worden bij een andere voorziening. Kan bij voorbeeld in het pakket van een jeugdhulpverlener, jeugdmaatschappelijk werkster.

Jongeren moeten ook zelf leren om hun problemen op te lossen.

- (Wat moet er voor jongeren komen waarvan de ouders aan het scheiden/net gescheiden zijn?)

Er moet informatie zijn dat er iemand is waar jongeren naar toe kunnen en op welke manier deze persoon bereikt kan worden. Hij moet herkenbaar zijn voor jongeren, jongeren moeten weten naar welke instelling ze kunnen gaan.

Makkelijk bereikbaar is een criterium, geen hoge drempel, jongeren moeten zich niet hoeven te schamen om er heen te gaan. Het moet een open instelling zijn, zoals bij voorbeeld een RIAGG. Die persoon kan zowel op school als los van school.

Ze vraagt zich af of een schoolcounselor gespecialiseerd genoeg is.

Een ander nadeel van school is dat klasgenoten kunnen zien dat je daar heen gaat en dat vinden jongeren misschien vervelend. Daarnaast als het om echt serieuze problemen gaat moet dat van school gescheiden zijn.

School kan eventueel wel doorverwijzen als het om een dieper probleem gaat.

Je hart luchten kan bij iedereen dat hoeft niet perse een professional te zijn.

Het schoolmaatschappelijk werk moet wel de informatie in huis hebben waar ze jongeren naar toe kunnen doorverwijzen, als het om echte problemen gaat.

Gesprek met jongeren over scheidingsproblematiek

Twee meiden van 15 (a) en 16 (b) jaar beide in 4 Havo.

De ouders van het meisje van 16 zijn gescheiden toen ze 7 was, de ander was 4 jaar.

- Is er behoefte bij jongeren om over problemen rondom de scheiding te praten?
 - a) eerst niet: ze moest aan het idee wennen Ze sprak er wel een beetje over met ouders en vrienden. Later had ze wel behoefte om met iemand te praten, vooral om haar verhaal kwijt te kunnen.
 - b) Geen behoefte: alleen met vrienden. Ze sprak ook wel met haar vader, omdat ze medelijden met hem had.

Het is moeilijker volgens de dames als je ouders vaak ruzie maken, en ook als er ruzie is met de familie.

Wat het voor kinderen ook moeilijk maakt is als een van de ouders al een relatie met een ander heeft/krijgt.

- Met wie vind jij dat jongeren moeten kunnen praten als zij problemen ervaren als hun ouders gaan scheiden?

- Internet -> bijvoorbeeld chatbox, kunnen ze met andere kinderen praten die hetzelfde hebben meegemaakt
- leraar
- vriendinnen
- familie
- niet aan de ouders vertellen, bang om ze te kwetsen, ouders hebben het vaak al te druk met eigen problemen.
- Niet aan de kindertelefoon: dan zien ze op de rekening dat je daarheen hebt gebeld, moet je dat weer gaan uitleggen, en dan kun je je ouders weer kwetsen, of dan denken ze dat er heel veel met je aan de hand is.
- Ook praten met een professioneel iemand is een grote stap; hier weer dat ouders dat dan ook te weten komen en zich zorgen gaan maken.

- Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?

Die moeten er wel zijn, maar het moet niet verplicht zijn om daar naar toe te gaan.

Maar je moet er wel zelf kunnen komen.

Dat moet je alleen kunnen, zonder ouders.

Dat kunnen leraren zijn, maar niet alle leraren zijn daarvoor geschikt.

Sommige leraren zijn niet spontaan genoeg, of te serieus. Je moet gemakkelijk met ze kunnen praten.

Mensen waarmee jongeren gaan praten, moet:

- meeleven
- jongeren moeten daar hun verhaal kwijt kunnen
- in ze moeten het gevoel hebben dat ze steun krijgen.

Op de basisschool moeten leraren actief vragen aan kinderen of ze er over willen praten. Of gewoon een keer met zo'n kind in gesprek gaan.

Op school gaan jongeren eerder naar hun mentor of naar de coördinator die kennen ze.

De zorgcoördinator kennen ze niet, dus daar zou daar zouden ze niet zo gauw naar toe gaan.

De meiden vinden het wel belangrijk dat er op school meer reclame wordt gemaakt voor de zorgcoördinator, zodat jongeren wel weten waar ze heen kunnen gaan als ze problemen hebben.

Zelf denken ze dat jongeren het liefst met hun vrienden over dit onderwerp in gesprek gaan. Die zijn het bekendst en vertrouwdst.

- Welke professionals ken jij? (jip, kindertelefoon, school, riagg) Zou je hier heen gaan?

JIP hebben de meiden weleens van gehoord, maar daar zouden ze nooit heen gaan voor vragen, omdat ze eigenlijk niet precies weten waar het JIP voor is.

De kindertelefoon zouden ze niet zo snel bellen, omdat de ouders dat dan op de rekening zouden zien, en zich zorgen zouden gaan maken.

Het RIAGG kennen ze niet. Na uitleg van mij menen de meiden dat dat veel te zwaar is voor kinderen waarvan de ouders gaan scheiden. Die willen soms alleen maar even praten.

- Waar moet de persoon waar jongeren mee in gesprek kunnen gaan te vinden/ te bereiken zijn (mail, telefoon, spreekuur), wat moet hij/zij kunnen?

Een vertrouwenspersoon:

- zou wel fijn zijn
- moet bekend worden, anders weten jongeren niet dat ze er heen kunnen
- hij moet in de buurt zijn
- niet officieel
- geen therapie
- mag geen aantekeningen maken
- bijvoorbeeld via school doorverwijzen
- de school moet aangeven waar jongeren deze persoon kunnen vinden

Het blijft per persoon verschillend wat de behoefte is!

Belangrijk is:

- de bereikbaarheid,
- het moet niet verplicht zijn,
- persoonlijk; geen standaard verhaal
- hij moet naar je toe komen (vooral bij jonge kinderen)
- ouders moeten het ook weten, zodat ze hun kinderen er eventueel naar toe kunnen sturen
- ouders moeten het ermee eens zijn
- ouders moeten niet denken dat het heel slecht gaat met hun kind als ze daar heen gaat.

Gesprek met jongeren over scheidingsproblematiek

Twee meiden van 23 (a) en 18 (b) jaar en een jongen van 17 (c). De twee meisjes zijn zussen van elkaar en waren 16 en 11 toen de ouders gingen scheiden. De jongen was twee toen zijn ouders uit elkaar gingen.

- Is er behoefte bij jongeren om over problemen rondom de scheiding te praten?
 - c) Jazeker. Het is toch allemaal verwarrend en je hebt behoefte om te praten.
 - d) Ja. Ik had in het begin niet zoveel last van. Daarna toen ik 15 was wel. Vooral toen mijn moeder en vader een ander partner kregen. Toen kreeg ik veel problemen
 - e) Ik heb er weinig over gepraat want ik was klein. Ik denk dat er wel veel behoefte aan is als je wat ouder bent en het allemaal kan snappen.
- Met wie heb je zelf over gepraat?
 - a) Vooral met vrienden en vriendinnen. Ook met mijn moeder. Op schoolhen ik met een vertrouwenspersoon gepraat. Dit was geen leraar.

- b) Met vriendinnen. Ook met mijn moeder. Op school met een schoolmaatschappelijk werker toen ik veel problemen kreeg. Dit was later na een paar jaar. Ik heb ook 2 keer met een telefoondienst gebeld (Kindertelefoon)

We hebben niet met mijn zus of oudere broer over gepraat. Dat is eigenlijk raar. Pas twee jaar geleden hadden we met zijn allen een gesprek en dat was erg goed en fijn. Ik denk dat wij het niet durfden omdat we dan boos of verdrietig zouden worden.

- c) Ik heb met niemand gepraat.
- Was het voldoende of heb je wat gemist?
 - a) Toen was het wel genoeg. Maar als ik terugdenk, dan had ik het liefst meer informatie gekregen en met iemand kunnen praten. Een soort JIP maar dan op school waar je makkelijk naar binnen stapt. Ook een folder zou handig zijn.
 - b) Ik was erg opgelucht toen ik met de schoolmaatschappelijk werker had gepraat. Eigenlijk is het jammer dat ik een gesprek met hem kreeg toen ik al veel problemen had (slechte cijfers, opstandig) Ik had veel liever eerder met hem gepraat voordat er problemen waren. Op school wisten ze niet dat mijn ouders waren gescheiden. We zijn ook verhuisd dus we kenden de school niet zo goed.
Vind je dat ze dat op school moeten weten? Ja, eigenlijk wel maar ik zou niet weten hoe dat bekend moet worden gemaakt. Niet door mezelf. Mijn moeder had dat moeten doen.
 - Met wie vind jij dat jongeren moeten kunnen praten als zij problemen ervaren als hun ouders gaan scheiden?
-Het beste is op school. Maar een mentor of vertrouwenspersoon moet zelf er naar je toe stappen de eerste keer. Dan weet je bij wie je moet zijn. Het moet ook niet verplicht zijn. Het beste is een speciale plek (kantoor op school, loket) of speciaal iemand waar je met al je vragen terecht kan.
 - Moeten er ook professionele mensen zijn die deze jongeren kunnen helpen?

Die moeten er wel zijn. Beter als zij op school te vinden zijn. Het moet ook iemand zijn die les geeft. Je wilt niet dat je eerst je problemen vertelt en dan les moet krijgen van dezelfde persoon want dan kan het je cijfers of iets beïnvloeden. Er moet een speciaal iemand zijn die alleen voor vragen en problemen is.

- Welke professionals ken jij? (jip, kindertelefoon, school, riagg) Zou je hier heen gaan?
- a) JIP, huisarts, RIAGG, Rutgers Stichting.
- b) Huisarts, Kindertelefoon en CBL (op school in België bestaat een centrale punt waar je met vragen en problemen terecht kan). De kindertelefoon vond ik niet echt helpen.
- Waar moet de persoon waar jongeren mee in gesprek kunnen gaan te vinden/ te bereiken zijn (mail, telefoon, spreekuur), wat moet hij/zij kunnen?
OP school is het beste. Een speciaal iemand die zich met problemen bezig houdt. Het beste is als je zomaar binnen kan lopen zonder afspraak. Ook telefonisch en via internet moet die persoon te bereiken zijn. Maar het beste is spreekuur.

- Wat moet zo iemand kunnen?
Goed luisteren. Ook advies geven over rechten en vooral over hoe om te gaan met de nieuwe partner.
Ouders moeten ook informatie krijgen over hoe de scheiding kinderen kan beïnvloeden.
Zo iemand zou ook met ouders kunnen praten maar alleen als de kinderen het ook willen.

Het is goed als er meer aandacht komt op school. Het is eigenlijk raar dat er zo weinig over wordt gesproken terwijl er zoveel kinderen zijn waarvan de ouders zijn gescheiden.

Interview met meisje van 14 jaar

Haar ouders zijn in januari 2004 gescheiden. Zij woont nu bij de moeder en gaat elke weekend naar de vader.

1. Is er behoefte bij jongeren om over de problemen rond de scheiding te praten?

Ja. Ik had wel behoefte om erover te praten maar niet met iedereen. Ik denk dat het wel goed is als je met iemand kan praten.

2. Met wie heb je zelf gesproken?

Ik heb met mij moeder over gepraat. Ook met vriendinnen op school. Daar ben ik zelf naartoe gegaan om te praten. De mentor op school (ook tevens leraar) heeft ook met mij gepraat. Hij is naar me toe gestapt en we hebben één gesprek gehad dat vond ik niet vervelend maar meer hoefde het ook niet.

3. Was dat genoeg of had je nog met iemand anders willen praten?

Ik zelf heb ik geen behoefte om met nog iemand anders te praten. Ik vind het wel goed zo.

4. Met wie vind jij dat jongeren moeten praten in zo'n situatie?

Met vrienden en familie in eerste instantie. Het is ook fijn als je met je mentor of met iemand van school kan praten als je dat nodig vindt.

5. Vind je dat er professionele mensen moeten zijn die jongeren kunnen helpen?

Ik heb geen mening hierover. Ik weet het niet.

6. Welke professionals ken jij?

Kindertelefoon, mentor, vertrouwensleerlingen, RIAGG.

Naar de kindertelefoon zou ik niet bellen. Het is meer voor kleine kinderen. Het RIAGG is als je hele zware problemen hebt. Het JIP ken ik niet.

7. Waar moet iemand te vinden zijn voor jongeren die willen praten over de scheiding van hun ouders?

Het makkelijkste is op school maar wel onopvallend. Een persoonlijk gesprek is het beste. Op internet kan ook maar je kan dan maar alleen gewone vragen stellen. Het beste is een persoonlijk gesprek.

8. Moet er meer aandacht worden besteed aan jongeren die in zo'n situatie zitten?

Nee. Er is voldoende aandacht.

Bijlage 2: Literatuuronderzoek vertrouwenspersoon voor jongeren van ouders met scheidings- en omgangsproblemen

1. Vooraf

schei·ding (de ~ (v.), ~en, ~en)

1 het scheiden

2 echtscheiding

3 lijn volgens welke de haren in twee richtingen uiteengekamd zijn => *streep*

echt·schei·ding (de ~ (v.))

1 ontbinding van het huwelijk door rechterlijk vonnis => *huwelijksontbinding, scheiding*

Bron: Dikke van Dale

Als we kijken naar de definitie van scheiding in de Dikke van Dale dan blijkt daar overduidelijk uit dat het gaat om het verbreken van een huwelijk tussen de twee echtlieden. Ook in de literatuur ligt de nadruk op de scheiding tussen de echtlieden. De kinderen komen in de zijmarge aanbod. Eerder als bijkomend probleem dan als een partij in de scheiding met een eigen inbreng. Binnen de schier onuitputtelijke rij van zelfhulpboeken voor echtlieden wordt bijna geen aandacht besteed aan de echtscheiding vanuit het gezichtspunt van kinderen. Ook binnen het veld van het onderzoek is er weinig aandacht voor de gevolgen van een echtscheiding voor kinderen en jongeren. In het onderstaande literatuuroverzicht wordt een impressie gegeven van de huidige stand van zaken op het gebied van literatuur over echtscheiding. Daarnaast wordt ingegaan op de informatiebehoefte van jongeren en de rol van de vertrouwenspersoon.

Hierbij is uitgegaan van Nederlandse literatuur, waar mogelijk niet ouder dan 10 jaar.

2. Inleiding

Echtscheidingen komen voor de Tweede Wereldoorlog weinig voor. Pas na 1971 als er een herziening komt van de scheidingswet waarbij duurzame ontwrichting wordt gezien als grond van echtscheiding, stijgt het aantal echtscheidingen gestaag. Na de stijging van het aantal echtscheidingen in de jaren '70 en '80, is het aantal echtscheidingen in de laatste 2 decennia gestabiliseerd (Kalsbeek, 2004).

	Echtscheidingen	Echtscheidingen met kinderen	Kinderen betrokken bij echtscheiding
1999	33 571	17 151	31 789
2000	34 650	17 955	32 974
2001	37 104	19 651	36 326
2002	33 179	18 679	34 693
2003	32 173		

De laatste jaren is het aantal echtscheidingen van weer wat aan het dalen, van 37 104 in 2001 naar 32 173 in 2003. Het percentage kinderen wat bij echtscheidingen betrokken is stijgt licht.

Een groep die nog niet genoemd is, zijn de ongehuwd samenwonenden. Volgens het CBS zijn er in Nederland op dit moment 230.000 gezinnen waarbij de ouders ongehuwd samenwonen. Deze groep groeit ieder jaar met 1%. Bij de echtscheidingscijfers van het CBS vallen niet de ouders die

ongehuwd samenwonen en die uit elkaar gaan (NRC Handelsblad, 2004). Daaruit kunnen we concluderen dat het aantal kinderen, die te maken krijgen met ouders die uit elkaar gaan, veel groter is dan de cijfers van het CBS.

De plaats van gezinsonderzoek bij echtscheiding

Alleen in Nederland worden per jaar gemiddeld meer dan 200 onderzoeken naar (aspecten van) het gezinsleven verricht. In 1999 heeft Gabriël van den Brink een onderzoek gedaan naar de trends van tien jaar gezinsonderzoek. Hij schetst een beeld van de veranderende maatschappij van na de tweede wereldoorlog en de rol van het gezin daarin. Deze gaat van een homogeen gezin met traditionele patronen naar een open gezin waarbij de rollen veel minder vast liggen. Vrouwen gaan in de loop van de tijd meer werken en door het feminisme krijgen zij een gelijke plaats naast de man. Zij zijn voor hun financiële zekerheid niet langer afhankelijk van de man. Deze veranderingen hebben grote gevolgen voor het gezinsleven. Veel jongeren gaan ongehuwd samenwonen en blijven dat ook voortzetten na de geboorte van kinderen. Van de Brink omschrijft deze verandering als een verschuiving van een min of meer vaste institutie met maatschappelijke betekenis, naar een flexibel arrangement met sterk persoonlijke betekenis. Het was de verschuiving van het autoritaire gezin naar het onderhandelingsgezin waarin communicatie centraal staat (van den Brink, 1998). Een andere belangrijke conclusie die getrokken wordt, is dat het onderzoek aan het einde van de jaren '80 sterk beïnvloed wordt door de actuele maatschappelijke belangstelling. Belangrijke thema's daarbij zijn de arbeidsparticipatie van vrouwen, sociale netwerken en ouder worden. Opvallend is dat in deze studie echtscheiding en de gevolgen daarvan slechts in de marge genoemd worden. Hieruit is te concluderen dat hoewel echtscheiding een normaal en geaccepteerde handelswijze is, er niet veel over gesproken wordt en de maatschappelijke belangstelling hiervoor nihil is. Ook volgens Spruijt is het fenomeen echtscheiding in onze samenleving goed ingeburgerd, maar de overheersende gedachten is echter wel: 'als je er niet over praat dan gebeurt het misschien minder' (Spruijt, 2002).

3. De gevolgen voor kinderen van echtscheiding

Spruijt is in 2002 betrokken geweest bij een groot onderzoek¹ naar de gevolgen van echtscheiding bij kinderen. De belangrijkste conclusies hieruit zijn dat kinderen het beste af zijn bij twee redelijk tevreden ouders die bij elkaar blijven. Kinderen in een echtscheiding kunnen die het best verwerken als zij tussen de 0 en 4 jaar zijn en als zij de ruzies niet bewust meemaken. Opmerkelijk is dat de leeftijd van scheiding daarna geen rol meer speelt. Zelfs kinderen die al twintigers zijn op het moment van de scheiding, vertonen nog jaren later nadelige effecten die terug zijn te voeren op de scheiding. Het zijn vooral de ruzies en de conflicten tussen ouders die zorgen voor de conflicten, zo concludeert Spruijt. Problemen die zich voor kunnen doen zijn vaak terug te zien op het vlak van schoolprestaties, (wan)gedrag, psychologisch en emotioneel welbevinden, zelfbeeld en sociale relaties. Veel kan worden voorkomen als de ouders samen een lijn trekken tegenover de kinderen. Belangrijk voor kinderen is warmte en voldoende controle, structuur en begeleiding. (Langendijk, 2002)

Ook Ineke Swart (psycholoog) zegt in een recent artikel in het Psychologie Magazine (Schreur, 2004) dat blijkt dat kinderen van gescheiden ouders anders omgaan met intieme relaties dan kinderen uit een ongebroken gezin. Zij relativeert dit echter wel door te zeggen dat de relationele problemen niet alleen door het slechte voorbeeld van de ouders, en de zwakke band met hen wordt veroorzaakt. Volgens haar spelen aangeboren eigenschappen ook een rol. Het is o.a. afhankelijk van de persoonlijke veerkracht van het kind zelf. Een kind met van nature een extraverte

¹ Het verdeelde kind/

persoonlijkheid kan zich beter uiten en zal over het algemeen beter door een moeilijke periode komen dan een introvert kind (Schreur, 2004).

Uit deze onderzoeken wordt duidelijk dat er weldegelijk gevolgen zijn voor kinderen en jongeren als hun ouders gaan scheiden. Gevolgen zijn:

- Geheel of gedeeltelijk verlies van de relatie met de niet- verzorgende ouder
- Een veranderende relatie met de verzorgende ouder
- Ouderlijke conflicten
- Financiële problemen
- Problemen bij het hertrouwen van een of beide ouders.
- Angst dat ze de vertrekkende ouder nooit meer terug zullen zien, om in de steek te worden gelaten, om het dagelijks contact te verliezen.
- Ze krijgen minder vertrouwen in hun sociale relaties- ze zijn bang om verlaten te worden door iemand om wie ze geven
- Hun vertrouwen in verzorgende ouder wordt aangetast: Als je niet meer van hem houdt, houd je misschien straks ook niet meer van ons.
- Kinderen nemen ouders de scheiding kwalijk
- Veel kinderen blijven jaren na de scheiding nog fantaseren over een hereniging en denken daar aan bij te dragen door braaf te zijn en niets te doen dat dit in de weg kan staan
- Veel kinderen voelen zich niet betrokken: Waarom hebben ze me niet gevraagd wat ik ervan vond?
- Verward: Ze hebben me nooit verteld waarom.

Fischer en de Graaf hebben het werkelijke effect van een ouderlijke scheiding proberen vast stellen door ook te kijken naar de ouderlijke kenmerken van voor de scheiding om zo uit te sluiten dat deze kenmerken later niet gezien zouden worden als een gevolg van de echtscheiding, terwijl deze al veel langer aanwezig waren. Ook zij concluderen dat er negatieve gevolgen zijn voor jongeren op o.a. het gebied van relaties. Wel geven zij daarbij de kanttekening dat de gezinskenmerken van voor de scheiding ook een zeer grote rol spelen (Fischer en de Graaf, 2001). Deze zelfde kanttekening maken ook Spruijt & Duindam (2004). Zij pleiten ervoor dat er een onderscheid gemaakt wordt in de gevolgen van verschillende soorten echtscheidingen. Als ouders in staat zijn hun conflicten enigszins te beheersen en tenminste over de kinderen met elkaar kunnen blijven communiceren, zijn de gevolgen voor de kinderen meestal niet zo ernstig. Maar als ouders openlijk en chronisch ruzie (blijven) maken, wordt het voor kinderen veel erger. Een leefomgeving waarin de ouders niet ophouden openlijk te ruziën is de slechtst denkbare opvoedingssituatie voor kinderen. Naast deze algemene conclusies bekeken Spruijt & Duindam (2004) ook de seksespecifieke gevolgen van een echtscheiding bij jongens en meisjes. Hieruit concluderen zij dat je bij jongens meer agressief en delinquent gedrag ziet en bij meisjes voortijdige seksuele activiteiten en voortijdig moederschap. Jongens schijnen vooral bij heftige ouderlijke conflicten meer negatieve effecten te vertonen dan meisjes. Jongens reageren in het algemeen negatiever op stressvolle omstandigheden in de (vroeg) kindertijd. Tevens raken ze daardoor langduriger uit hun evenwicht dan meisjes. Op de lange termijn blijkt de huwelijkskwaliteit van scheidingskinderen minder goed te zijn dan die van kinderen uit intacte gezinnen. Dit heeft verschillende redenen: scheidingskinderen trouwen jonger, hebben liberale opvattingen over het huwelijk, maar vertonen bovenal problematisch huwelijksgedrag. Dat wil zeggen dat hun communicatie slechter is, ze meer faalangst hebben en vaker jaloers zijn (Spruijt & Duindam, 2004).

4. Steun voor kinderen die met echtscheiding te maken krijgen

“Steun? Nee, ik heb er niet veel over kunnen praten. Als iemand hoort dat je ouders gescheiden zijn, dan wordt er meestal over iets anders gepraat. Over het algemeen praten de mensen daar niet graag over. Het is alsof ze je niet willen kwetsen. Ik vind het wel belangrijk dat erover gepraat kan worden, zo sta je er niet alleen voor.” (www.sbo.be)

Uit het bovenstaande blijkt wel dat jongeren behoefte hebben om over de echtscheiding te praten, maar dat dat in hun eigen omgeving soms wat moeilijk gaat. Hiervoor is een aantal hulpinitiatieven in het leven geroepen waarvan er hieronder een paar belicht worden. Achtereenvolgens komen aan de orde: jeugdinformatie, de kindertelefoon, praten met anderen, zelfhulpboeken, zelfhulpgroepen, gespreksgroepen. Bij het omgaan met andere culturen wijst Kluis (2001) er op dat de hulp ook aan moet sluiten bij de belevingswereld en de cultuur van de personen om wie het gaat. Hij verhaalt over de pogingen van de Jellinek kliniek om drugsverslaving bespreekbaar te maken in de Marokkaanse gemeenschap. In deze gemeenschap is het onderwerp drugs en verslaving onbespreekbaar omdat de Koran het verbiedt. Hij zegt daarover: In de Marokkaanse gemeenschap wordt de zorg van de Jellinek als te hoogdrempelig beschouwd. De zorg sluit niet aan op de belevingswereld. Hij is nu in bespreking met de moskee om het onderwerp toch bespreekbaar te maken.

5. Jeugdinformatie

In de begin jaren '90 zijn er diverse onderzoeken gedaan naar de behoefte aan informatie bij jongeren (Van der Linden, Guit, Van Rooijen, 1993; Van der Linden, 1992; Van der Linden, Guit, Van Rooijen, 1994). Hieruit blijkt dat jongeren informatie nodig hebben die is toegespitst op hun leefsituatie. Het belangrijkste interessegebied waren onderwijs en vrije tijd. Dit laatste is te verklaren, doordat in de vrije tijd het jeugdculturele leven vorm krijgt en het aantal mogelijkheden om dat in te vullen oneindig is. Het best was dit te zien bij het onderwerp huisvesting want dat werd pas interessant voor jongeren van 18 jaar en ouder (Van der Linden, Guit, Van Rooijen, 1993). Helaas is in deze onderzoeken het onderwerp echtscheiding niet terug te vinden, wat opvallend is gezien het aantal jongeren wat daar jaarlijks mee te maken krijgt. Wel concluderen Van der Linden e.a. (1993) dat hoewel de jongeren veel informatie halen via de voor hen bekende kanalen er toch één achtste tot een derde van alle jongeren met een informatievraag niet de informatie vindt die zij nodig hebben. Van de jongeren die verstoken bleven zeggen de meeste dat ze 'gewoon niet op zoek zijn gegaan'. Noch zichzelf noch iemand uit hun omgeving heeft het initiatief genomen om de ervaren kennislacune op te heffen of een poging daartoe te doen. Er wordt hier gestuit op een facet van een al eerder gesignaleerde passieve en afwachtende houding. Als jongeren de stap zetten om antwoord te krijgen op hun informatievragen, dan zullen zij zich gewoonlijk wenden tot de personen en instellingen die hen in het kader van het dagelijks leven bekend zijn. Zij zoeken in zowel hun formele deel van het sociale netwerk dat bestaat o.a. uit docenten en decanen, openbare bibliotheek, huisartsen, overheden en massamedia. In het informele deel van het sociale netwerk gaan zij ten eerste naar hun ouders, waarvan de moeder de belangrijkste rol speelt en daarna pas naar hun vrienden en vriendinnen. Jongeren zoeken hun informatie over de volle breedte van het dagelijkse leven eerst en vooral in de nabije en vertrouwde omgeving. Lukt dat niet of zoeken zij meer specifieke informatie op een of ander gebied, dan pas doen zij een beroep op formele gespecialiseerde personen en instanties (Van der Linden, Guit en van Rooijen, 1993). In het vervolgonderzoek naar de informatiebehoefte van allochtone en

autochtone jongeren met een lage opleiding wordt geconcludeerd dat deze groep een moeilijk bereikbare groep is voor informatieverstrekkers. In dit kader is de opmerking dat (in 1994) ruim een vijfde van deze jongeren leeft in gezinnen waarvan de ouders gescheiden zijn het meest frappant.

Een van de organisaties waar jongeren informatie kunnen vragen is het Jongeren Informatie Punt (JIP). Bij deze laagdrempelige instelling komen jongeren in een soort “winkel” informatie halen. Naast veel folder materiaal zijn er ook medewerkers waaraan vragen gesteld kunnen worden. De vragen kunnen ook via de telefoon of de e-mail gesteld worden.

Uit de Registratiegegevens van het JIP Delft over 2003 blijkt dat er 1100 vragen zijn gesteld door 764 klanten. Twee procent van de vragen gingen over het gezin en één procent over problemen met vader/ moeder. De categorie echtscheiding is in dit overzicht niet opgenomen. Bij het JIP in Den Haag zijn er 4259 vragen gesteld door 3070 klanten. Twee procent van de jongeren heeft vragen over het gezin. Bij het JIP Zoetermeer schommelt het percentage vragen over het gezin al een aantal jaar tussen de één en twee procent

In 1996 is er door de kindertelefoon in Vlaanderen een onderzoek gedaan naar kinderen en echtscheiding. In totaal hebben, na diverse oproepen via de media, 160 kinderen, waarvan 127 meisjes reageerden om over dit onderwerp te praten. Hun eerste conclusie was dat het voor veel kinderen niet makkelijk was om naar de kinder- en jongerentelefoon te bellen om over scheiding te praten. Soms legden kinderen midden in het gesprek de telefoon neer omdat mama of papa binnenkwam. Ze wilden niet dat ze zouden weten wat er gezegd werd. Of ze mochten er niet over bellen. Over papa spreken als mama er bij staat of omgekeerd, is blijkbaar moeilijk na een scheiding.

Een van de andere conclusies is dat 54% van de kinderen uitdrukkelijk zegt dat de scheiding voor hen totaal onverwacht kwam. Er zijn nogal wat kinderen aan wie het eigenlijk nooit verteld werd, of niet op zo'n manier dat het ook echt tot ze doorgedrongen is. Vooral in het begin is de echtscheiding voor kinderen erg moeilijk *“Ik heb er nog met niemand over gepraat. Ik weet niet hoe ik er aan moet beginnen”*. Daarnaast brengt het hebben van gescheiden ouders schaamte met zich mee. Wat zullen andere mensen daarvan vinden? Leerkrachten, vrienden, de toekomstige schoonfamilie.....

6. *Praten met anderen*

In 2000 heeft Karen Pollaris een onderzoek gehouden onder jongeren (14-17 jaar) op scholen in Vlaanderen met vragen over hun kijk op echtscheiding. Van de onderzochte groep was 15% van de ouders gescheiden en 81% had gehuwde of samenwonende ouders. Hieruit bleek dat echtscheiding ook onder deze groep een normaal fenomeen is, waar open over gepraat kan worden. Dat kinderen van gescheiden ouders op zoek gaan naar vriendjes die in dezelfde thuissituatie bezitten, wordt door jongeren ontkend. Bevestigd wordt de stelling dat broers en zussen door de scheiding meer met elkaar gaan praten. Kinderen zonder broers en zussen hebben meer problemen met de verwerking. Kinderen van gescheiden ouders geven aan dat het helpt bij de verwerking als ze erover kunnen praten met een vertrouwd iemand. Wie deze persoon (buiten de broers en zussen) dan zou moeten zijn, wordt in het onderzoek niet vermeld.

In zijn artikel uit 2003 geeft Spruijt een aantal aanbevelingen waardoor de negatieve effecten van een echtscheiding verminderd kunnen worden. Hij geeft aan dat o.a. steun van de sociale omgeving en de toegang tot therapeutische interventies als beschermende factoren dienen. Hij geeft aan dat er bij een echtscheiding meer rekening met de kinderen gehouden moet worden

omdat hun positie vaak marginaal is. Kinderen moeten worden ingelicht en voorbereid op de scheiding van hun ouders. Wel moet uitdrukkelijk rekening worden gehouden met hun ontwikkelingsniveau. Vooral kinderen blijken baat te hebben bij cursussen voor henzelf en voor hun ouders. Deze cursussen dienen dan ook zonder financiële drempel breed beschikbaar en toegankelijk te zijn (Spruijt, 2003). Onder de therapeutische interventies verstaat hij de door school ondersteunde programma's voor scheidingskinderen en speciale trainingen zoals het zandkastelen programma.

7. *Internet en Chatten*

De laatste jaren is het gebruik van internet explosief toegenomen, vooral onder de jongeren is het een van de belangrijkste manieren van communiceren. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat bij het zoeken op echtscheiding er een groot aantal hits blijken te zijn. Wat echter wel vreemd is, is dat er maar heel weinig informatie voor jongeren te vinden is en dat de mogelijkheden om via een forum te praten over de echtscheiding van de ouders zeer beperkt is. Allen bij Dwink (<http://www.dwink.nl/>) was een forum te vinden waarop jongeren elkaar serieus advies gaven over de situatie thuis.

8. *Zelfhulpboeken*

De meeste boeken die zijn geschreven over echtscheiding zijn geschreven voor ouders. In alle boeken staat dat de gevolgen voor de kinderen groot kunnen zijn als er geen aandacht is voor de kinderen (Charlish 1997, Staal, 2002, Smulders-Groenhuijzen, 2002). Bijna alle boeken weiden ook een hoofdstuk aan de communicatie van de ouders met hun kinderen. Praten blijft de beste oplossing. Daarnaast gaan ook alle boeken in op het belang van een goed contact met ouders zonder ruzie. Helaas is het zo dat een groot aantal echtscheidingen niet zo verloopt, en dat de jongeren zich gevangen voelen tussen twee ruziënde ouders. Kinderen krijgen dan te maken met belangen en kunnen niet meer bij de ouders terecht voor een goed gesprek. Naast de mogelijkheid van een zelfhulpboek zijn er ook een aantal andere vormen van hulpverlening bij echtscheiding. Het basisbestanddeel van deze vormen van hulpverlening is communicatie.

9. *Zelfhulpgroepen*

Zelfhulpgroepen zijn laagdrempelig; ze hebben geen intakeprocedure of wachtlijsten. Ze gebruiken een andere terminologie dan in de hulpverlening gebruikelijk is. Bij zelfhulpgroepen gaat het niet over cliënten, maar over deelnemers. Daarnaast kunnen participanten net zo lang blijven meedoen als ze willen. Een belangrijk onderscheid tussen zelfhulp- en professionele groepen is de begeleiding. Zelfhulp betekent hulp aan mensen die een zelfde probleem hebben, zonder tussenkomst van professionele hulpverleners. Het is voor jongeren een vrij grote stap om zich aan te melden bij een zelfhulpgroep, maar als ze dan eenmaal bij een bijeenkomst zijn geweest dan is het voor de meesten een openbaring dat ze niet de enige zijn met hun problemen en dat ze er met andere 'kenners' zonder gene over kunnen praten. Jongeren zijn vaak door hun problemen in een isolement terecht gekomen. In de groep vinden ze steun en een confrontatie die misschien pijnlijk is, maar toch heilzaam werkt (de Kuijer, 2004).

10. *Gespreksgroepen*

Bij het Bureau Jeugdzorg Apeldoorn is al sinds een aantal jaar een praatgroep voor kinderen van gescheiden ouders. In zeven bijeenkomsten van anderhalf uur leren kinderen hun positie beter te begrijpen. De groep bestaat uit zes tot acht kinderen, meestal tussen de 9 en 13 jaar. Door met elkaar te praten en korte scènes te spelen, leren ze beter voor zichzelf op te komen. Hierbij staan de

vier g's centraal: gebeurtenis, gevoel, gedachte en gedrag. Ze leren hoe de vier g's elkaar opvolgen hoe ze die kunnen doorbreken. Basisgevoelens die verkend worden zijn bang, boos, bedroefd en blij. Volgens Gonny Feenstra, jeugdhulpverlener bij Bureau Jeugdzorg Apeldoorn, vinden kinderen het fijn om te praten, want dat gebeurt eigenlijk nergens. Wel over de praktische gevolgen van de scheiding, maar niet over wat de scheiding met hen zelf doet (Snijders, 2002).

Bureau Klassenwerk heft in opdracht van het Pedagogisch Studiecentrum HVO Utrecht de spelen praatgroep Kinderen In Echtscheidings Situatie (KIES) ontwikkeld. Kies is ontwikkeld om met leeftijdsgenoten in zes bijeenkomsten te werken met ervaringen, emoties en omgaan met de scheiding van de ouders. Het programma kan zowel worden ingezet voor kinderen in het basisonderwijs als voor kinderen in het voortgezet onderwijs. Daarnaast is KIES ook geschikt voor ouders en voor leerkrachten die meer willen met het onderwerp echtscheiding. Het doel van KIES is volgens Nelly Snels van Klassewerk: vooral dat kinderen onder elkaar leren hun gevoelens te verwoorden en voor zichzelf op te komen. En willen kinderen vooral met elkaar laten praten. Hoe voel je je? Heb je ook het idee dat je moet kiezen tussen vader en moeder? Misschien kunnen we oefenen in moeilijke gesprekken, bij voorbeeld als een kind zelf liever niet vaker naar die andere ouder wil. Wij hebben werkbladen, stellingen en spellen om kinderen te prikkelen (Jongerius, 2003).

“Ik heb een vriend. Binnenkort mag ik binnen bij hem thuis. Zal ik nog wel mogen komen als ze zouden weten dat mijn ouders gescheiden zijn?” Een aantal kinderen heeft ervaringen met gesprekken met hulpverleners. Sommige kinderen gingen naar een therapeut of een praatgroep. Voor hen was dit de enige plaats waar ze vrijuit konden praten zonder schrik te moeten hebben iemand te kwetsen of boos te maken. Kinderen van wie de ouders gescheiden zijn delen hun leeftijdsgenoten in twee groepen: zij die ook gescheiden ouders hebben en zij van wie de ouders nog samen zijn. Bijna alle kinderen zoeken en vinden steun bij andere kinderen die ook gescheiden ouders hebben. Omdat die begrijpend en ondersteunend zijn. Kinderen durven er niet altijd over spreken omdat ze niet weten hoe de anderen zullen reageren. *“De reacties van vrienden zijn zeker niet negatief want sommigen hebben ook ouders die gescheiden zijn.”* Veruit de meeste kinderen zijn van mening dat wie dit niet zelf heeft meegemaakt er eigenlijk niet kan over meespreken. Van de andere groep kinderen - van wie de ouders dus niet gescheiden zijn - ervaren ze niet veel steun. Of die vinden het alleen maar zielig. *“Ik spreek erover met vrienden maar die antwoorden dat ik er niet moest over nadenken en dat het dan wel niet zou gebeuren.”*

11. Vertrouwenspersoon in de residentiële Jeugdhulpverlening

In 1997 is er een experiment geweest met een Cliëntvertrouwenspersoon (CVP) in een residentiële inrichting. Hieruit kwam naar voren dat vooral het onafhankelijke karakter van de CVP een must was. Deze onafhankelijkheid garandeert geheimhouding, onpartijdigheid en het wint het vertrouwen van zowel de leiding als de jongeren. In de evaluatie gaf 80% van jongeren te kennen een CVP in de instelling te willen hebben. Als argument gaven zij aan 'als we geen CVP hebben, komen jongeren toch met problemen te zitten die we niet met de leiding willen bespreken en dus achterhouden. Daar kan je nog meer problemen mee krijgen. Als de CVP weggaat kan je met niemand meer praten. Als er een CVP is dan voel je je niet alleen met je problemen. Binnen de instelling zijn ze het snel met elkaar eens. De CVP kijkt er anders tegenaan en geeft je meer inzicht in je problemen (Gelder, 1997). In de CVP treffen ze eindelijk eens iemand bij wie ze gewoon hun hart uit kunnen storten zonder dat ze daar meteen iets mee moeten. Overigens stond het houden van een vertrouwelijk gesprek niet in de oorspronkelijke functieomschrijving, maar het is wel een van de dingen waarom de CVP geroemd wordt. Naar aanleiding van dit onderzoek is de positie

van de CVP opgenomen in de nieuwe wet op de Jeugdzorg. Per 1 januari 2005 zijn de provincies verplicht om een vertrouwenspersoon aan te stellen voor cliënten in de jeugdzorg. De kinderen, jongeren, ouders en verzorging kunnen bij de CVP terecht voor:

- a. Informatie en advies: bijvoorbeeld over hun rechtspositie
- b. Persoonlijke gesprekken waarbij vertrouwelijkheid voorop staat
- c. Klachtondersteuning: ondersteuning bij het verwoorden van klachten of bij het indienen van een klacht
- d. Signalering: het bespreekbaar maken van knelpunten (www.zgb-flevoland.nl)

12. *Vertrouwenspersonen op school*

Op scholen worden vertrouwenspersonen aangewezen die voor de leerlingen en leraren een aanspreekpunt zijn bij problemen en klachten. Vaak gaat het hier om leerkrachten die deze taak “erbij” krijgen.

Naast luisteren probeert een vertrouwenspersoon ook een oplossing te zoeken voor het probleem. Zoals bijvoorbeeld vertrouwenspersoon Marion Ferber vertelt. Zij werkt samen met tal van instellingen. Zo heeft ze hulpverleners van de Riagg binnen de school gehaald: een team van een orthopedagoog en psychologen die beurtelings op haar spreekuren meedraaien. Ook werkt ze samen met de jeugdzorg, de tehuizen van de regionale instelling jeugd en is ze betrokken bij een groep hulpverleners die zich bezighoudt met suïcidale jongeren (Zuithof, 2003) “*Mijn supervisor noemt het onwijs goed dat ik die groep voor de officiële hulpverlening bereik. Dat ik hun taal versta, ermee om kan gaan. Ik zie ze op school, ze maken een gebaar, ze geven een hand of raken me even aan. Meisjes die in het verleden gesneden hebben, vraag ik op de gang: “gaat het goed?” Dat kun je alleen maar doen als je ze dagelijks ziet.*” (Zuithof, 2003) Dat er een grote kloof zit tussen de vertrouwenspersoon en de hulpverlening blijkt wel uit het feit dat Tweede kamer lid ‘Ayaan Hirsi Ali zegt dat de hulpverlening actiever zou moeten zijn. Hulpverleners kunnen actiever op zoek gaan en soms de regie overnemen om die meisjes een stap verder te krijgen. Soms laat de jeugdzorg erg lang op zich wachten. Marion Ferber zegt daarover: *Twee ouders vechten een scheiding over het hoofd van een leerlinge uit, ze wordt knettergek van de tegenstrijdige opdrachten die ze van beiden krijgt en weegt nog maar 28 kilo. De snelheid van de hulpverlening ligt vaak aan de betrokkenheid van de desbetreffende hulpverlener. We wachten nu al vijf maanden. Vervolgens vragen ze: “wat is je hulpvraag?” Maar als je zelf niet weet wat je hebt, als je je alleen maar rot voelt, dan heb je de woorden er niet voor. Je moet dat leren verwoorden. Je moet die meiden echt trainen hoe ze daar hun verhaal moeten doen.*” (Zuithof, 2003)